0110

સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમીટીએ.
તૈયાર કરેલી

બીજી ચોપડીના અર્થ.

(જેની અંદર અર્થ, કવિતાની સમજુતી; પાઠના સવાલ તથા માર, ભૂગોળ, ડ્રીલ, જોડાક્ષર તથા અઘરા શબ્દો.)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ. એન્ડ કો.
પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M Shah

પ્રસિદ્ધ કરવાનુ ઠેકાણુ—શાહપોર—સુરત.

જુલાઈ સને ૧૯૨૪] [સંવત ૧૯૮૦
છાપનાર—રઘુભાઈ લલ્લુભાઈ દેશાઈ.
છાપવાનુ ઠેકાણુ શ્રી 'અનાવિલ' પ્રિ પ્રેસ, મરાનપુરી ભાગળ સુરત

કિંમત ચાર આના.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.

બીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

મેજ=ટેબલ
સુથાર=લાકડાનુ કામ કરનાર
કડીઆ=છો ઇટનુ કામ કરનાર
મઘમવે=ખુશબોથી બહેક બહેક થઈ રહે
પવન=વાનુ વાવુ
વાસ=સુગંધ, પીમળ
તળાવ=જેની ચારે બાજુ જમીન અને વચમા પાણી હોય તે
પહાડ=મોટા ડુંગર
પાધર=ખુલ્લી જગા
ધર્મશાળા=મુસાફરોને વગર ભાડાની ઉતરવાની જગા
વટેમાર્ગુ=મુસાફર
ઓસરી=ઓટલી
અજવાળુ=સુરજ દીવા વગેરેનો પ્રકાશ
ઘોર=બીક લાગે તેવુ
ઝગઝગે=પ્રકાશે
ઉજાસ=ઝાખુ, અજવાળુ
સરજ્યા=બનાવ્યા
કળાતુ=સમજાતું
પાડ=ઉપકાર
યાદ=ફોમ, સરત
ઉપકાર=પાડ આભાર
ભકિત=ભજન

સાર—દરરોજ ઇશ્વરની ભકિત કરવી

પાઠ ૨.

કવિતાના અર્થ.

વર્ણન=હકીકત
ગવૈયા=ગાયન કરનાર
મધુર=મીઠુ
પંખેરૂ=પક્ષી
ભ્રમર=ભમરો
મુલ્લા=મુસલમાનનો નીમાજી, હોરાઓના ધર્મ ગુરૂ
તૃણ=ઊગેલા અનાજનો છોડ
અંધકાર=અંધારૂ
મુજ=મારા
પંખી=પાંખવાળુ પ્રાણી, પક્ષી
વન=જંગલ
વહાણું વાયુ=સવાર થઇ
વીતી ગઇ=પુરી થઇ
પૂર્વે=પૂર્વ દિશામાં
ઝગઝગાટ=ચળકાટ
ભાતભાતના=તરેહવાર
દીસે=જણાય, દેખાય
પાન=પાંદડા, પાતરાં
કુકડા=મરઘા
મેના=એક જાતનુ સુંદર રાગનુ પક્ષી
રૂડા=રૂપાળા, શોભીતા
તેજ=પ્રકાશ
ફીકુ=ઝાખુ

મોહુ કાળુ થયુ=દેખાતા બધ થયા, સતાઇ ગયા
ખુણા=ગલી કુચી, છુપી જગા
ખોળે=શોધે
ભક્તજનો=ભગતો
ધ્યાનધરે=આંખ મીચી પરમશ્વરને જુએ
ગાન=ગાયન
દાતા=સખી, દાનાર
દીયે=આપે
રૂડુ=સારૂ,
બાગ=બૂમ પાડીને નિમાજ પઢવી તે, નિમાજ પઢવાને માટે બૂમ પાડવી તે
તણો=નો
ઉદય થયો=ઊગ્યો
કમળ=કમળનુ ફૂલ
પત્ર=પાખડી
ખોલે=ઉઘડે, ખીલે
ઉમગી=હોમીલા
ધાય=દોડે ઊડે
ઢોર=ચોપગા જાનવર, પશુ
ચારો=ખાવાનુ
વેલી=વેલા
ધીમે ખોલે=ધીમે ધીમે ઉઘડે
નહિ ભૂલ=વગરચૂકે
તાજા=તરતના ખીલેલા
ટોળે=ટોળાબધ
વીરા=ભાઈ
મગન=ખુશી
કેરૂ=નુ
ધ્યાન=ચિત્ત, મન

સવારની હકીકત.

સમજુતી-હે ! મારા વહાલા દીકરા તુ ઊઠ, જગલમા પક્ષીઓ બોલે છે રાત પુરી થઇને સવાર પડી પૂર્વ દિશામા સુરજ ઊગવાની તૈયારી થવાથી અજવાળુ થયુ તેથી જાત જાતના રગો દેખાય છે અને ઝાડના પાદડા હાલે છે, માટે હે ! મારા વહાલા દીકરા તુ ઊઠ જગલમા પક્ષીઓ બોલે છે [૧] મરઘા કુકરે કુકુ કરે છે અને કાગડા કા કા કરે છે શોભિતા મેન, પોપટ અને મોર મીઠા બોલ બોલે છે [ટેક ૨] સુરજના ઊગવાથી ચદ્રમાનુ અજવાળુ ઝાખુ પડયુ અને તારાનો પ્રકાશ દેખાતો બધ થયો, મતલબ કે તારા દેખાતા નથી તેથી ચોર લોકો ઝખવાઈ ગયા અને સતાઇ જવા માટે ગલીકુચી શોધે છે [ટેક ૩] ભગત ઇશ્વરનુ ધ્યાન ધરે છે અને ગવયાઓ

ગાયન ગાય છે ઉદાર માણુસો ઘણુ દાન આપે છે અને મુલ્લાજી નિમાજ પઢવાને માટે બૂમ પાડે છે [ટેક ૪] સુરજ ઊગ્યો તેથી રાતનુ અંધારૂ જતુ રહ્યુ, ભમરો ગુ ગુ અવાજ કરી રહ્યો છે, અને કમળાના ફૂલની પાખડીઓ ખીલે છે [ટેક ૫] જેમ જેમ સુરજનુ અજવાળુ વધારે વધારે પડતુ જાય છે મતલબ કે જેમ જેમ દિવસ ચડતો જાય છે તેમ તેમ માણસો ધંધે વળગવાને હોસીલા થાય છે પક્ષીઓ આકાશમા દોડે છે, અને ઢોરો ચારો શોધે છે [ટેક ૬] ઝાડ, વેલા, ફળ અને ફૂલ, ભૂલ વગર એટલે નિયમસર ખીલે છે, ઘણા પક્ષીઓ એકઠા થઈને તાજુ અનાજ ખાવાને માટે જાય છે [ટેક ૭] હે ભાઈ! તુ ખુશી થઈને પરમેશ્વરનુ નામ દઈને ઊઠ અને મન દઈને પાઠ વાચ એમ મા પોતાના છોકરાને કહે છે [ટેક ૮]

પાઠ ૩.

વરસ=બાર મહીના
ઋતુ=મોસમ, રત
મહીને=ત્રીસ દિવસ
કાર્તક=હિંદુ વરસનો પહેલો મહિનો
તહેવાર=આનંદનો દિવસ
શિઆળો=ટાઢની મોસમ
ઉડાડે છે=ચગાવે છે
ઉતરાણ=સંક્રાંત, સુરજનુ ઉત્તર તરફ જવુ તે

રત=ઋતુ, મોસમ
હોળી=ફાગણ સુદ પુનેમ
સુદ=અજવાળીઉ, મહીનાનુ પહેલુ પખવાડીઉ
વદ=અંધારીઉ, મહીનાનુ બીજુ પખવાડીઉ
પખવાડીઉ=પંદર દિવસ
અમાસ=હિંદુ મહીનાનો છેલ્લો દિવસ, જે દિવસે ચંદ્ર બીલકુલ ઉગતા નથી તે દિવસ
વસ્ત્ર=લુગડા

પખ=વાજણા
ચોમાસુ=વરસાદની ઋતુ
બળેવ=રાખડી બાંધવાનો દિવસ શ્રાવણ સુદ ૧૫, જનોઈ પહેરવાનો
દશેરા=રાખડી છોડવાનો દિવસ, આસો સુદ ૧૦
દિવાળી=હિંદુ વરસના છેલ્લા મહીનનો છેલ્લો દિવસ, આસો વદ અમાસ
પર્વ=તહેવાર

સવાલ—વરસની ઋતુ કેટલી ને તે કઇ કઇ ? દરેક ઋતુ કેટલા મહીનાની અને તે મહીના કયા કયા ? વરસના મહીના કેટલા ? મહીનાના દિવસ કેટલા ? પખવાડીઆ કેટલા અને તે કયા કયા ? પખવાડીઆના દિવસ કેટલા ? મહીનામા પુનેમ અને અમાસ કેટલી આવે ? મહીનામા બીજી તિથિઓ કઇ કઇ આવે અને કેટલી વાર આવે ? શિઆળો, ઉનાળો અને ચોમાસાને શેની મોસમ કહે છે ? દરેક ઋતુમા કયા કયા તહેવાર આવે છે અને તે કઇ તિથિએ આવે છે ?

પાઠ ૪.

મેળો=ઘણા માણસો અને ગાડી ઘોડા વગેરેની ઠઠ
ગોકળઆઠમ=શ્રાવણ વદ આઠેમ, જન્માષ્ટમી
કડકડના=અસ્ત્રીવાળા
ભાઇબંધ=દોસ્તદાર
ઠઠ=ગીરદી ભીડ
વખુટા=જુદા
દુકાન=માલ વેચવાનુ ઠેકાણુ
કંસારા=તાંબા પિત્તળના વાસણ બનાવનાર અથવા વેચનારા
તાંબુ=લાલ રંગની ધાતુ
પિત્તળ=તાંબુ અને જસતની મેળવણીથી બનેલી પીળા રંગની ધાતુ
સુખડીઆ=મિઠાઇ બનાવનાર
હાટ=દુકાન
કોપરાપાક=કોપરાનો બનાવેલો પાક
મિઠાઇ=બરફી, પેંડા વગેરે
ખડકેલી=ગોઠવેલી
ખરાદી=સિંધાડા ઉપર ઘાટ ઉતારનાર
સામાન=ચીજો, વસ્તુઓ
પલંગ=છત્રીવાળો કોચ
પારણુ=હીંડોળા જેવુ ઘોડીઉ
કોચ=બે બાજુએ તકીઆવાળો પલંગ
કાપડીઆ=કાપડ વેચનાર
સુતરાઉ=સુતરનુ બનાવેલુ
ઊનનુ=ઘેટાના વાળનુ
રેશમી=રેશમનુ બનાવેલુ
શણ=એક જાતનો છોડ એની છાલના દોરડા તથા કપડા બને છે
સરૈયા=અત્તર, ગુલાબજળ, ધુપેલ વગેરે વેચનાર
બહેકબહેક=મધમધ

મીઠો મેવો=તાજા પાકા ફળ
દ્રાક્ષ=દરાખ
ચોગાન=ખુલ્લુ મેદાન
મદારી=ખેલ કરનાર
ખેલ=રમત
સિપાઈ=ચોકીદાર
સવારો=ઘોડે બેસી ફરનાર સિપાઈ
ફુદડી=ચક્કર

સવાલ—ગોકળઆઠમના મેળામા શુ શુ જોયુ ?

પાઠ ૫

નઠારી=ખરાબ
સોબત=સગત
પટેલ=ગામનો ઉપરી
વાડી=ફૂલ ફળનાં ઝાડ છોડવાળી જગા
મઝા=ગમત
શેખી=પતરાજી
પારકા=પરાયા, બીજા ના
માને=કબુલ કરે
આખરે=અ તે, છેલ્લે
ઝાંપો=કાંટાનો દરવાજો
આઘે=દૂર
ખાસા=સારા, મજાના
નિશાન=એધાણ
તાકીને=ધારીને
લૂમ=ઝુમખો
તૂટી પડે=નીચે પડે
વાટ=ઇલાજ, ઉપાય
રાસ=દોરડુ
ઢગલેઢગલા=ઘણાજ
દોસ્ત=ભાઇબધ
ફક્કડ=સારા
પછવાડે=પાછળથી
રખેવાળ=સાચવનાર
સજજડ=જોરથી
ઝપાટો=સપાટો
થડ=ઝાડનો વચલો ગોળ ભાગ
અથડાયુ=અફળાયુ
ચકરી=તમ્મર
છુંદાઇ=કચડાઈ
લોહીલોહાણુ=લોહીથી ખરડાએલુ
વાડીવાળો=વાડીનો માલીક
લપડાકો=તમાચા
જીવ લઇને નાઠો=મૂઠ દોડયો
ફરીને=પાછળ
ઢોલે=થપ્પડો
ફળ=ફાયદો, લાભ

કવિતાના અર્થ.

અસર=લાગણી
સગ=સોબત, સગત
રગ=અસર પાસ
પ્રેમ=પ્યાર, હેત
ઠામ=ઠેકાણુ
ઠરશે=ઉભો રહેશે
બુરો=નઠારો, ખરાબ
મે'તા=મહેતાજી
ભાગ્યશાળી=નસીબદાર
વિદ્યા=ઇલમ, ભણતર; હુન્નર

સોબત તેવી અસર.

સમજુતી—જેને જેવી સોબત તેને તેવીજ અસર થાય, જેને જેવી સોબત તેવોજ પ્યાર તેનામા આવે (૧) જેને જેવી સોબત તેના જેવાજ તે કામ કરશે જેને જેવી સોબત તેવીજ જગાએ તે જઇને ઉભો રહેશે (૨) સારી સોબતથી સારો થશે, નઠારી સોબતથી નઠારો થશે, સારા મહેતાજીની સોબતથી વિદ્યા ભણે અને નસીબવાન થાય મતલબ કે સારા ગુણવાળા મહેતાજીના હાથ નીચે કેળવાય તો નસીબવાન થાય (૩)

સાર—નઠારી સોબતથી તેની નઠારી અસર આપણાપર થાય છે માટે નઠારા માણસની સોબત કરવી નહિ પણ સારા માણસની કરવી

પાઠ ૬.

રખડેલ=રખડતો

ખાતા પીતા હતા=પૈસે ટકે સુખી હતા

વયે=ઉમરે

પાર રહ્યોજ નહિ=ઘણો જ થયો

વધાઇ=વધામણી ખુશ ખબર

ઓવારણા=દુખડા

કોઇ પગલુ=કોઇના તરફથી જે પગલુ બાંધવામા આવે છે તે

ભેટ=ઇનામ

લાડીલો=લાડમા ઉછરેલો ,લાડકવાયો

કુટેવ=નઠારી આદત, ખરાબ ટેવ

પોળ=મોટી ખડકી

અટકચાળા=અડપલા, કોઇને ખોટુ લાગે એવુ કર્યા કરવુ તે

લડાઇ=વઢવાડ

વટી જશે=બગડી જશે

મીઠુ ચાલવુ=તોફાન મસ્તી ન કરવી

બહાને=નામે

ચૌટુ=બજાર

રઝળતો=રખડતો

ટોળુ=જથો

મસ્તી=તોફાન

લાતાલાતી=લાતબાજી

લાત=પાછલો પગ મારવો તે

ઉતરી ગયો=સાધામાથી ખમી ગયો

ભેકડો તાણતો હતો=મોટે સાદે રાગ કાઢી

રડતો હતો
હાડવૈદ=ઉતરેલુ હાડકુ બરાબર બેમાડનાર વૈદ
લેપ=ખરડ
ઓસડ વેસડ=દવા ને તેના ઉપાય
વલે=દશા, ભુડા હાલ
ખો=આદત, ખરાબ ટેવ
શિખામણ=ફાયદાની વાત, બોધ
સુધરી ગયો=કુટેવ છોડી દીધી

સાર—નિશાળનુ નામ દઇ રસ્તામા રઝળવુ નહિ, અને નઠારાની સોબત કરવી નહિ

પાઠ ૭.

જક્કી=પોતાની મરજી પ્રમાણે ચાલનાર,જીદ્દી
વાછરડા=ગાયના બચ્ચા
લવારા=બકરીના બચ્ચા
પાડા=ભેસના બચ્ચા
ગાડરા=ઘેટાના બચ્ચા
ચારો=ઘાસ
નીરતો=નાખતો
ખાધે=ખભે
ખેતર=અનાજ પાકે તે જગો
ઝોક=બકરા ઘેટા રાખવાનો વાડો
છાયે=શીળે, છાયડે
વાસળી=વાસની બનાવેલી વગાડવાની નળી
પાવો=પીસવો, સિસોટી
હૂફ=ગરમી, આશરો
જતન=રક્ષણ, સભાળ
રબારી=ઢોર ચરાવનાર
ઊચી ગઇ=ઊડી ગઇ, દૂધ દેતી બધ થઈ
જાળવતો=સાચવતો
વિઆય=જણે
ધણી=માલીક
સાચવણ=સભાળ
તકરાર=વઢવાડ રકઝક
શિકારી=શિકાર કરનાર
અજાણ્યુ=ઓળખાણ વગરનુ
મોજ=મઝા આનદ
અભાગીઉ=કમનસીબ

પાઠ ૮.

ગોધતો=પુરી રાખતો
ચેન=સુખ, મઝા
બધીખાનુ=કેદખાનુ
ચાદની=ચદ્રનુ અજવાળુ
ખેલવુ=રમવુ
ઠરેલ=ડાહી
નાદાન=સમજણવગરનુ
સભાળ=બરદાસ
સપડાઇ પડશે=હેરાન થશે, પકડાશે
જક=જીદ્દ, હઠ
લાગ=દાવ, તક
સટકી ગયુ=છાનુ માનુ નાસી ગયુ
ઠેકવા=કુદકા મારવા
પાદર=ગામના ઝાપા

બહારની જગા	કોતર=ગુફા, બખોલ	બોડ=ગુફા બખોલ
ચગડો=જ ગલ	તરાપ=કુદકો, ફાળ	કમોતે=વગર મોતે

સાર—માબાપ મહેતાજી વગેરે કોઇ સારી શિખામણ આપે તે મુજબ ચાલવુ હઠ કરવી નહિ

પાઠ ૯.	ભાગ્યે=કદાચ	ટેવ=આદત
રિસાળ=રિસાઇ જાય તેવો	આડોશી પાડોશી=આસ પાસના ઘરના રહેનાર	નકામે=અમથો
		ઢોંગ=ફેલ
સહેજ સહેજમા=જરા જરામા	ભાઇભાડુ=સગાવહાલા	વેદના=દુ ખ
	જમણ=જમવાનુ	મુલક=ચીનકુલ, જગાપણુ
રીસ=ગુસ્સો, મિજાજ	ચીસ=બીકથી બૂમ પાડવી તે	પસ્તાયો=દીલગીર થયો
છેડો=પાર		નડે છે=હેરાન કરે છે

સાર—જરા જરા વારમાં રિસાઇ જવુ નહિ

પાઠ ૯.	મહેનત શરૂકરી=મહેનત કરવા માડી	ખ ત=ચેટક, કાળજી
		ય ત્ન=મહેનત
જાળ=કરોળીઆનુ પડ, જાળુ, ફાંદો	માટ=મટે	ચગદાઇ=છુંદાઈ, દબાઈ
	ફાવ્યો=પાર પાડયો	તળે=નીચે
ફરી ફરીને=વારે વારે	ઘાટ=ઉપાય	મોત=મરણ
વિષે=બાબત	મંડયો=હોંસથી મ ડયો રહ્યો	તજી=છોડી
વણ=વગર		અન ત=વણોજ
તુટેલે=તુટી ગએલે	ધીરજ=સબુરી	લાભ=ફાયદો
તાતણે=તારે	નીરધાર=નક્કી	પામે=મળે

ફરી ફરીને સારૂ કામ કરવા બાબત.

સમજુતી-કરોળીઓ જાળ બનાવતા ભોયપર પડી જાય છે,

ત્યારે ગભરાય છે અને વગર તૂટેલા આખા તાગ ઉપર ચઢવાને માટે કરીથી જાય છે (૧) તેણે (કરાળીઆએ) તાર ઉપર ચઢવાને માટે મહેનત કરવા માડી, પણ તુરત તે નીચે પડએ અને ઉપર ચઢવાના કોઇ ઉપાયમા ફાવ્યો નહિ (૨) એની રીતે પડતો અને ચઢતો કરી ફરીને એ ત્રણ વાર મડ્યો રહ્યો તોપણ તેમા ફાવ્યો નહિ ત્યારે કરીને ચઢવાને તૈયાર થયો (૩) હિમત રાખીને ઉમગથી તે છટ્ટીવાર ચઢવાને મડ્યો, તેણે ધીરજ રાખી તેથી તે નક્કી જાળામા જઇ પહોચ્યો (૪) જો કરોળીઆએ ફરી ફરીને કાળજીથી મહેનત નહિ કરી હોત તો પગ તળે છુદાઇને વગર મોતે મરી જાત (૫) એ પ્રમાણે કરોળીઆની પેઠે જો માણસો મનમા કાળજી રાખીને આળસ કાઢી નાખીને મહેનત કરે તો ઘણોજ ફાયદો મળે

સાર—સારૂ કામ ફરી ફરીને ઉમગથી કરવુ

પાઠ ૧૧.	ભિલ્લુ=સાથી	પેતરા=ડગલા પગલા
ચકભિલ્લુ=એક જાતની રમત	વડો=મોટો	નજર ફેંકી=જોઇ
	સરદાર=ઉપરી	પૂર જોસથી=ઘણા જોરથી
કચ્છ=કાછડો, કચ્છો	વમી રહ્યા=આમથી તેમ ફરી રહ્યા	ભૂલથાપ=ભુલાવો
ગઢ=કિલ્લો		શાબાશ=ધન્ય
સાથી=સોબતી	દાવ=લાગ	દાવ=રમતનો વારો

સાર—શરીરની સાથે મન કેળવાય એવી રમતો રમવી

પાઠ ૧૨.	ફેકવાની લાકડી	કઇ મજા પડવાની નથી
દઢ મનવાળો=પાકા વિચારવાળો	ડગલુ=પગલુ	
	રગ જામ્યો=મજા આવી	વચન=બોલ
ગેડીદડા=દડો અને તેને	પછી તો ધળ=પછી	ખાતરી=ભરોસો

સુનુ=વસ્તી વગરનુ
મો ફેરવી=મો ચઢાવી
પીડા=પચાત, દુ ખ
મન ડગવા દીધુ નહિ=મરજી મુજબ કર્યું નહિ

પાઠ ૧૩.

મધમાખી=મધ બનાવનારી માખી
કુટુમ=વંશ, ઓલાદ
છછેડે=હરકત કરે
પીડ=વાસો
ઘાટ=શરીરનો આકાર
સોહામણી=શોભિતી
ભપકાદાર=રોપવાળા
કોરીને=કાણું પાડીને
દુભવો=નારાજ કરો
નુકસાન=બગાડ
સ્વાદે=લહેજતથી
નવાઈ=અચરજ

સાર—કોઇનુ ભલુ કરીએ તો આપણુ ભલુ થાય, અને કોઇનુ બુરૂ કરીએ તો આપણુ બુરૂ થાય

પાઠ ૧૪.

મોસાળ=માના બાપનુ ઘર, મામાનુ ઘર
આંખ ટાઢી થઈ=સતોષ
થયો
અગેડી=પોક પાડવાની ભઠ્ઠી
ઉલટભેર=હોસથી
વાક=ગુનો, તકસીર
સાજુ=આખુ
ઉતાવળ=ઝડપ
ઠેસ=ઠોકર

સાર—(૧) કોઇપણ કામ ઉતાવળથી કરવુ નહિ (૨) જેવુ આપણુ તેવુ સામાનુ સમજવુ

પાઠ ૧૫.

ઢીંગલી=નાની પુતળી
તખતો=આરસો
ઝુટ=એકદમ ઝડપ મારી લઈ લેવુ તે
સરી પડયો=લપશી ગયો
બરડ=ઝટ ભાગી જાય એવો
પછાડીએ=અફાળીએ
બે ચતાણુ=બે ચાખે ચી
કાયર=હેરાન
પજવે=દુ ખ દે
ફુટી બદામ=ખોટી બદામ, ઘણીજ નજીવી કિંમત
સહીઅગે=બેનપણીઓ
કટ્ટા=એક બીજાની સાથે બોલવુ કે રમવુ નહિ તે
આપણુ=આપણે
સુખચેન=મઝા
શોક=દીલગીર
લાજ=આબરૂ
ઘટે=ઓછી થાય
નિદે=ખોટુ ખોટુ બોલે
બળવતા=જોરાવર
સદા=હમેશા
લેશ=જરાપણ
કલેશ=કકાસ
કોય=કોઇ

હળીમળીને રહેવા વિષે.

સમજુતી—આપણે બને જણુ ભાઇ અને બેન મળી સપીને હળીમળીને રમીએ તો સુખ થાય અને મજા પડે, પણુ જો લડીએ કે કજીઓ કરીએ તો ઘણી દીલગીરી થાય, આબરૂ ઓછી થાય, અને લોકો નઠારૂ બોલે (૧) હે જોરાવર બાપ પરમેશ્વર તુ અમને હમેશા સપ આપ, (હળીમળીને રહેવાની બુદ્ધિ આપ) જેથી કરીને કોઇ દિવસ જરાપણુ કકાસ થાય નહિ, ને અમારા દહાડા સુખમા જાય (૨) છોકરા હળીમળીને રહેતા હોય અને કોઇ દિવસ કોઈ લડે કે રડે નહિ, તેઓ હળીમળીને રમે, જમે અને ગીતો ગાય, તો મા ઘણી ખુશી થાય (૩) **સાર**-ભાઇબેન સાથે સપસપીને ચાલવુ

પાઠ ૧૬.	ફેરવવા=બદલવા	ધીર=ધીરજવાળા
રામચદ્રજી=અયોધ્યામા એ નામના રાજા થઇ ગયા તે, (હિદુ લોકો તેમને પરમેશ્વરનો અવતાર માને છે)	ફાફા=ખોટી મહેનત	છાના=મુગા
ઇચ્છા=મરજી	ગણકાર્યુ=માન્યુ	પ્રધાન=વજીર
ગભરાટ=ગભરામણ	ડસકા=રડતાં ડરતા આચકા ખાવા તે	દર્પણ=આરસી
છેવટે=આખરે	રોણુ=રડવાનુ તોફાન	દશરથ=રામચદ્રજીના બાપ
	ખીજવાયા=ગુસ્સે થયા	મહારાજા=મોટારાજા
	ગોદ=ખોળો	શ્રી=સારા, શોભાયમાન

સાર—અક્કલ વાપરી યુક્તિથી કામ કરવુ

પાઠ ૧૭	જોકુ=ધણીઘણિઆણી	પરવરી=નવરી થઈ
વગર વિચાર્યુ=વિચાર વગરનુ	કચરો પુજો=કચરો વગેરે	કથા=ઈશ્વર સબધી વાત

મળતુ=પેદાશ થતી
ગુજરાન=ગુજારો
છોકરાછેયા=છોકરા છોકરી
પેટે=પોતાને
ઓછુ આવતુ=ખોટુ લાગતુ
પાપ=ખોટા કામ
આધાર=આશરો, ભરોસો
સારૂ=ભલુ, કલ્યાણ

આગણુ=બારણા આગળની જમીન
તરફડતુ=તરફડીઆ મારતુ
દયા=રહેમ, મહેર
ઉછેરીને=મોટુ કરીને
જન્મ થયો=અવતર્યો
લોહીઆળુ=લોહીવાળુ
ગુસ્સો=રીસ
બેડુ=ગાગર ને ઘડો
કકડા=ટુકડા

ભાગીતગી=સમજાય નહિ તેવી
બોલી=બોલ
મૂર્ખ=બેવકુફ
પાપી=ચડાળી, દુષ્ટ
અભાગણી=કમનસીબ
પુત્ર=છોકરો
જીવ=પ્રાણ
વળે=કામ આવે
જાન=જીવ

વગર વિચાર્યું ન કરવા બાબત.

સમજુતી-જે માણસ વિચાર કર્યા વગર કામ કરે છે, તે પાછળથી દીલગીર થાય છે, જુઓ, એવા વગર વિચારના કામ કરવાથો ઘણાના જીવ જાય છે મરીજાય (૧) **સાર**—ઉતાવળથી વગર વિચારે કામ કરવુ નહિ

પાઠ ૧૮.

સદેશો=ખબર
ખોડગતો=નગડાતો
દુખી=હેરાન
મદદ=આશરો
હુંફાળુ=ગરમ

પરાળ=ભાતનુ ઘાસ
છાપુ=ચાલતા વખતની ખબરનો છાપેલો કાગળ
છાપખાનાવાળા=છાપખાનાનો માલીક
ગોઠવણ=બંદોબસ્ત

ગાર્ડ=સભાળ રાખનાર
સરનામુ=ઠેકાણુ
સ્ટેશન=આગગાડી ઉભી રાખવાનુ મુકરર ઠેકાણુ
ખડખડાટ=અવાજ
સિસોટી=પીસવો

ડરતો=બીતો	નજીક=પાસે, સોડે	ખબરદાર=હોશિયાર
પંપાળી=હાથ ફેરવી	ઠરાવ=કરાર, થએલી વાત	આઠ કલાકમા ૧૫ મિ
ડર=બીક	ઝપાટાબંધ=દોડતો	નિટ બાકી=૭॥ વાગે

સાર—(૧) દુખી પ્રાણીપર દયા રાખવી (૨) જનાવરોને કેળવવાથી તેઓ માણસ જેવુ કામ કરી શકે છે

પાઠ ૧૯.	માથુ મારી=હિંમત કરી	ધરાયો=તરપત થયો
રીતસર=નિયમસર	કોણી=હાથને વાળવાનો	હડસેલી=ધક્કો મારી
વારો=દાવ, વખત	વચનો સાંધો	વેગળા=દૂર
તોફાની=મસ્તીખોર	ઢીમણુ=ઢીમુ	બઝાડી=વળગાડી
ખસેડી=આઘો કરી	છાતીવાળો=હિંમતવાન	પેટભરી=જોઈએ તેટલ

સાર—(૧) ગરીબ માણસને મદદ કરવી (૨) ઇશ્વરે આપણને બળ આપ્યુ હોય તો તે ગરીબ માણસને મદદ કરવામા વાપરવુ

પાઠ ૨૦.	શાહજાદો=પાદશાહનો	ફરમાવશો=હુકમ કરશો
ખલીફા=મહમદ પેગંબરના વારસ	દીકરો	સમજુતી=સમજણ
	શાહજાદી=પાદશાહની	મોએ ચઢેલો=વધારે
પાદશાહ=મુસલમાન રાજા	દીકરી	ઓળખવાને લીધે
	ચીતરામણ=ચિત્ર	બીક વગર બોલનાર
દરબાર=રાજકચેરી	તહેનાતમા=ખીજમતમા,	અરજ=વિનતી
દેખાવડો=રૂપાળો	હજુરમા	ફરજંદો=બચ્ચા, છોકરા
સુબો=સુબેદાર, સરદાર	છોકરવાદી=નાદાની	લાડ=વહાલ
નીમણુક=ગોઠવણ	કારણ=સબબ, મતલબ	અલ્લા=ખુદા, પરમેશ્વર
હુકમ=આજ્ઞા	નામદાર=પ્રખ્યાત,	ગુનો=વાંક, તકસીર
ખાસ=જુદો, ખાનગી	નામીચો	માફ=ક્ષમા

દીલ=મન	નીમ્યો=નીમણુક કરી	રદ કરવુ=ફેરવી નાખવુ
દીલગીરી=નાખુશી	કઠણ હૈયાનો=દયા વગરનો	આરબ=અરબસ્તાનનો રહેનાસી
ઓહ્ધા=હકુમત		

સાર—માણુસની રીતભાત ઉપરથી તેના ગુણુની પરીક્ષા થાય છે

પાઠ ૨૧.	આસપાસ=આજુબાજુ	ખાનારૂ જાનવર
આધળો=જેને બે આખે દેખાય નહિ તે	કોહલા=ફાડી ખાનારા જાનવર	ખોખારો=અવાજ
લગડો=લુલો	વાઘ=ફાડી ખાનારૂ ચટાપટાવાળુ જાનવર	આડે=અવળે
ઢેકાઢળીઆ=ખાડા ટેકરા		દુવા=આશિષ, આશીર્વાદ
માળા=પક્ષીના ઘર	વરૂ=કુતરા જેવુ ફાડી	ઘોરી=મોટા, સરિનામ

સાર—એકબીજાને મદદ કરવી

પાઠ ૨૨.	જગામા થઈ બીજી નદી કે સમુદ્રને મળે છે તે	લોભી=લાલચુ
પડછાયો=ઓળો		તરાપ=કુદકો, છલગ
ભાગોળ=દરવાજો, દરવાજા પાસેનો બજાર	કુદકો=છલગ	ખોળ=શોધ, તપાસ
ભાગ=હિસ્સો	પુલ=નદીપરથી જવાને બાધેલો રસ્તો	પડાવી=ખુચવી, છીનવી
પાર=કિનારો		દાનત બગાડી=પડાવી લેવાની ઇચ્છા કરી
નદી=મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરોવરમાથી નીકળી ઢળતી	થાક=વિસામો, આરામ	
	અદેખો=બીજાનુ સારુ જોઇ બળે એવો	ગુમાવ્યુ=ખોયુ
		તાકે=ધારે, વિચારે

સાર—લોભ કરવો નહિ.

પાઠ ૨૩.	હડખવા=કુતરા, કોહલા વગેરેને એક જાતનો રોગ થાય છે તે	દરકાર=પરવા
ખરીદ કર્યું=વેચાતુ લીધુ		ડાહ્યુ=ડાહ્યુ
સદેહ=વહેમ, શક		બચકુ=ચાકુ

ખામી=કસુર
છુટું મૂકી દીધું=છોડી દીધું
અભડાયો=અડકાયો
ભરોસા=વિશ્વાસ

સાર—આપણી આંખે ખરૂં દેખાયા છતાં બીજા પર ભરોસો રાખી ચાલવું નહિ

પાઠ ૨૪.

લખોટા=મંજો
છાનોમાનો=ચુપચુપ
બગાડયું=ખરાબ કર્યું
વિના=વગર
સજા=શિક્ષા
ભૂલીશ=વીસરીશ
ચોરી=છાની રીતે બીજાની વસ્તુ લેવી તે
ચોર=છાની બીજાની વસ્તુ લેનાર

સાર—ચોરી કરવી નહિ.

પાઠ ૨૫.

કુહાડી=લાકડા કાડવાનું હથિયાર
ભાયડો=મરદ
શાણો=ડાહ્યો
બહાદુર=જોગાવર
ઘાવ=ઘા
ભાળે=જુએ
નીર=પાણી, જળ
તાહી=ત્યાં
નિહાળ્યું=જોયું
માંહી=અંદર, માં
ધર્યો=બીધો
ઝલતાં ને રમતાં=પાણીમાં આમ તેમ ડોલ્યા કરતાં અને તેની અંદર સમાઈ જતાં
સૂણી=સાંભળી
સાદ=અવાજ
ભલાં=દયાળુ
દેવી માતા=દેવી
વદે=બોલે
માથું હલાવી=ડોકું ધુણાવી, ના કહી
સંપત=દોલત
મહેર=મહેરબાની, દયા
જગનાથ=જગતનો ધણી, પરમેશ્વર

કુહાડી.

સમજુતી-નાનો છોકરો બાપની કુહાડી લઈ જોરાવર ડાહ્યો મરદ બન્યો ને જે કંઈ ચીજ જુએ તે ઘા મારીને કાપે, એમ રમતો ગામને પાદરે તળાવ ઉપર ગયો (૧) ત્યાં તળાવમાં માછલાંએ

જરા પાણી હલાવ્યુ તેથી છોકરાએ પાણીની અદર કઇક જોયુ તેથી છોકરો મનમા બીધો અને કુહાડી પાણીમા પડી ગઇ તે વખતે તે બહુ ધાટો પાડીને રડયો (૨) હમેશા પાણીમા આમ તેમ ડોલ્યા કરતા અને સમાઇ જતા એના દયાળુ દેવી માતા છોકરાનો અવાજ સાભળીને પાણી ઉપર આવ્યા દેવી બોલી કે આ રૂપાની કુહાડી લે પણ છોકરો કહે છે કે હે ! માતા, મારી કુહાડી એવી નથી (૩) બીજી વખત સોનાની કુહાડી કાઢી લાવીને બતાવી ત્યારે માથુ ધુણાવી ના કહીને છોકરો કહે છે કે એ પણ મારી નથી મને તો મારી કુહાડી બહુ ગમે છે માટે હે ! દયાળુ માજી તમે પાણીમાથી મારી કુહાડી કાઢી આપો (૪) દેવીએ કુહાડી કાઢી આપી, અને છોકરા સાથે બોલ્યા છોકરાને કહ્યુ કે તને સુખ અને દોલત મળજો ને પરમેશ્વરની મહેરબાની થજો **સાર**—પારકી વસ્તુ પર લોભાવુ નહિ

પાઠ ૨૬.	ખુબસુરત=દેખાવડો	મુકામે=ઘેર
ભરપૂર=ભરેલો	હેત=પ્યાર વહાલ	હૈયુ ભરાઈ આવ્યુ=
પૈસેટકે ખાલી=ગરીબ,	દેશાવર=પરદેશ	રડવુ આવ્યુ
પૈસા વગરનો	કપરા=અઘરા, સખત	પપાળતા=હાથ ફેરવતા
હાલત=દશા	લાચાર=નાચાર	ખરદાસ=ચાકરી
ખૂટી ગયુ=ઓછુ થયુ	મૂલ=કિમત	પરવડે=મોજે, પાલવે

સાર—દરેક માણસે પોતાના પાળેલા પ્રાણીપર ઘણોજ પ્યાર રાખવો અને જરાપણ દુ ખ દેવુ નહિ

પાઠ ૨૭.	આખ=નજર	લજવ્યુ=શરમાવ્યુ
ઝરો=પાણીનો વહેળો	નારાજ=નાખુશ	શરીર=દીલ
ભરાવ=દેખાવ	બબડવુ=મનમા બોલવુ	લલકારવુ=નલકારથી

બોવવુ
ચમકી=ચોકી
પારધી=શિકારી
કેડો=પુઠ
વટાવી=ઓળગી
વખોડવુ=ધિક્કારવુ
મોહી પડયુ હતુ=રાજી થયુ હતુ
ફસાવી દીધુ=દુ ખમા નાખ્યુ

સાર—કોઇપણ ચીજને વગર વિચારે વખોડવી કે વખાણવી નહિ.

પાઠ ૨૮.

શિઆળ=શિયાળના
શાહેર=જેમા છોબધ ને હારબધ ઘરો હોય અને સારા સારા બજારો હોય તે
મચકા=ડાફા
રગરેજ=રગારો
જરદી=પીળો
પાસ=અસર
આગણે=બારણે
કોઢ=પેઢી, લુહાર જે જગાએ બેસી ઘાટ ઘડે છે તે જગા
ભઠ્ઠી=મોટો ચુલો
ધગધગતા=ઘણાજ ઉના
નકલ=બીજાનુ જોઇને કરવુ તે, કોપી

સાર—કોઇની ખોટી નકલ કરવી નહિ

પાઠ ૨૯.

વરો=જમણવાર, ન્યાત
ઘી=તાવેલુ માખણ
પીયર=સ્ત્રીના બાપનુ ઘર
મણ=૪૦ શેર
ટાકણે=ટાણે, અવસરે
મેળાપ=મુલાકાત
ચડભડી=લડી
રડયુ ખડયુ=જવલ્લે
લેખવે=ગણે
મોગે ભાવે=ઘણી કિમ નથી
ખપ=જરૂર
રક=ગરીબ
ભારેખમ=ભારબોજ વાળા
માન=આબરૂ, ઈજ્જત

સાર—ભારેખમ થઇ ખુણે બેસી રહીએ, તે કરતા બહાર પડી બધાના ઉપયોગમા આવવુ સારૂ છે, એમ કરવાથી વગર માગે માન મળે છે

પાઠ ૩૦.

કુવર=રાજાનો છોકરો
બાપકર્મી=બાપની કમાઇ ખાનાર
આપકર્મી=પોતાની કમાઇ ખાનાર
રાજપાટ=રાજગાદી
તીર્થ=પવિત્ર જગો
ધન=દોલત

ભાભી=ભાઇની વહુ
વતન=જન્મભૂમિ
ઓચીતુ=એકદમ
તરાપ=છલંગ
ઠેકાવી=ઠેકડો મરાવી
સેના=લશ્કર, ફોજ
ઉપરી=સરદાર
હિંમત=હામ
લુણ=મીઠુ, અનાજ
ફતેહ=જીત
પ્રાર્થના=માગણી
તડગધુમ=ડંકો વગાડતા તેમાથી નીકળતો અવાજ
ડંકો=લડાઇનુ વાજીંત્ર, નોબત
નિશાન=ધજા, વાવટા
દુશ્મન=શત્રુ
ફોજ=લશ્કર, સેના
તક=દાવ
સરદારી=ઉપરીપણુ
નાસભાગ=નાસાનાસ
કુંવરી=રાજાની છોકરી
બહાદુરી=હોશિયારી
વરમાળ=વરને કન્યા જે માળા પહેરાવે છે તે

સાર—જાતે પેદા કરી ખાવાની ઇચ્છા રાખવી

પાઠ ૩૧.

દેડકો=ચોપગુ પાણી તથા જમીનપર રહેનારા પ્રાણી
ઘાસચારો=ઘાસ વગેરે
લહેર=સપાટો
તડુકતો તડુકનો=લહેકાતી ચાલ ચાલતો
ખાબોચીઉ=પાણી ભરાયલો નાનો ખાડો
જીવ=પ્રાણ
સ્તુતિ=કોઇ વખાણ કરે તેમ ફુલે એવી
ફુલાવી=મોટુ કરી
બેટા=દીકરા
બોલ=શબ્દ
મમત=જીદ, હઠ
ગજા=શક્તિ
ઉપરાંત=વધારે

સાર— ગજા ઉપરાંત કામ કરે તો મરે, નહિ તો માંદો થાય, માટે ગજા ઉપરાંત કામ કરવુ નહિ

પાઠ ૩૨.

ભિખારી=ભીખ માગનાર
તળાવડી=નાનુ તળાવ
લપશી=ખસી, સરી
ધ્રુજતો=કંપતો, થરથરતો
ખાદી=જાડુ લુગડુ દોટી
વાત=વાગત
મલમલ=ઝીણુ સુતરાઉ કપડુ
મકારો=પમીનો
સાહુકાર=રૂપીઆ ધીરવાનો ધંધો કરનાર
જેમ તેમ=ગમે તેમ
બેદરકાર=બેપરવા, ગરજ વગરનો
કસ=કેસ
જાતે=પોતે

સાર—કપડા મેલા પહેરવા નહિ, એટલુજ નહિ પણ તે ગમે તેમ પહેરવા નહિ

પાઠ ૩૩.

બ્રાહ્મણ=હિંદુની ઉંચી જાત
ભણેલા=અનુભવ મેળવેલા
સારો=લાયક
ધંધો રોજગાર=વેપાર વણજ
જડતો=સૂઝતો, માલમ પડતો
દેશાવર=પરદેશ
દોરીને=હાંકીને
સ્ત્રી=બૈરી
પગલા=પગના તળીઆનો આકાર
અંગુઠીઆ=પગને અંગુઠે પહેરવાનું ઘરેણું
જોટવા=પગને અંગુઠે તથા તેની જોડેની આગળીએ પહેરવાનું રૂપાનું ઘરેણું
નિશાની=એંધાણી
વહેળો=નાની નદી
શેલો=શીલા, પથર
ધોબી=લુગડા ધોવાનો ધંધો કરનાર
ધોબણ=ધોબીની બાયડી
રાજમારગ=મોટો રસ્તો
ડુંકડે=પાસે, નજીક
છેક નજીક=ઘણા પાસે
ખંતીલા=કાળજીવાળા
મેગભ્યા=[illegible] કીધા

સાર—[illegible] રાખી જોવાની અને તે ઉપર વિચાર કરવાની ટેવ રાખવી

પાઠ ૩૪.

મહિમા=મોટાઇ
જગપતિ=જગતનો ધણી, પરમેશ્વર
જગ=દુનિયા
રચી=બનાવી
રચના=બનાવટ, ગોઠવણ
નવરંગી=તરેહ તરેહના રંગના
તરુપાન=ઝાડના પાંદડા
પાં'ડ=પહાડ
કરાડ=કરાડા, ગુફા
સિંધુ=દરીઓ, સમુદ્ર
સરિતા=નદી
ઘાટ=પહાડ ઉપર ચડવા ઉતરવાનો રસ્તો, ઓવારો
રળિઆમણી=[illegible]
વાટ=રસ્તો
શીતળ=ઠંડા
[illegible]=સારાં
[illegible]=સુર[illegible]
[illegible]=મેઠ
[illegible]=[illegible]ના
મ[illegible]=[illegible]ને સાર[illegible] લાગે [illegible]વું મો[illegible]
[illegible]=અવાજ, શબ્દ
[illegible]=[illegible]
[illegible]=શોભા
[illegible]=[illegible]ની લાગી

પહોળી જગા, ચોગાન	ચાવણુ=ખાવાનુ, ખોરાક	શકાય નહિ
તરતા=પાણી ઉપર રહેતા	**સાથ**=સાથે	સરજી=પેદા કરી
અહીં=મા	કળા=હીકમત, યુક્તિ	સરજનહાર=પેદા કરનાર,
આખડી=આખ	કળી શકાય નહિ=સમજી	પરમેશ્વર

પરમેશ્વરની મોટાઈ.

સમજુતી–જગતના બનાવનાર પરમેશ્વરે આ દુનિયામા ઘણીજ **સારી** બનાવટ કરી છે તેણે આ દુનિયામા નાના મોટા એમ ઘણી જાતના જીવો બનાવ્યા છે (૧) તરેહવાર રગના ખીલના ફ્નો, ગાયન ગાતા પક્ષીઓ, અને સારા રગવડે શોભતા ઝાડના પાદડા, તથા પક્ષીની પાખો તેણે બનાવ્યા છે (૨) પરમેશ્વરે મોટા મોટા પહાડો, નદી, પહાડમાથી જવા આવવાના રસ્તા, શહેર અને જગલના રસ્તા વગેરેની આની શોભિતી બનાવટ બનાવી છે (૩) શિઆળામા ઠડો પવન સરી ઠડક આપે છે અને ઉનાળામા સુરજનો તાપ નકકી ઘણો પડે છે (૪) ચોમાસાની ઋતુમા વરસાદ વરસે છે, ઝાડો પર ફળો લટકતા દેખાય છે, અને મોરનો મીઠો અવાજ સભળાય છે (૫) અજવાળીઆમા ચદ્રનુ અજવાળુ આનદ આપે છે અને અધારીઆમા તારાના પ્રકાશનો રગ શોભિતો દેખાય છે (૬) રમવાને અને મોજ ભોગવવાને માટે મોટા મેદાનો બનાવ્યા છે વળી પાણીમાના વેલા અને તેના પાદડાં કેવા તરે છે ! (૭) હે પરમેશ્વર, તે જેવાને માટે આખ આપી છે, સાભળવાને માટે કાન આપ્યા છે, અને બોલવાને માટે જીભ આપી એ સારૂ કર્યુ છે (૮) વળી દાત આપ્યા તેની સાથે ખોરાક આપીને બહુ ઉપકાર કર્યો છે, હે ! પેદા કરનાર પરમેશ્વર તે જુક્તિ કરી છે તે સમજી શકાય તેમ નથી (૯) **સાર**–પરમેશ્વરે માણસ જાતના સુખને માટે દુનિયામા બધી વસ્તુઓ

બનાવી છે, તેનો પાઠ વળવા દરરોજ તેની ભક્તિ કરવી

પાઠ ૩૫.

વિશાળ=મોટા ડાળા પાખડા ખૂબ ફેલાએલો હોય એવો
છજેલ=છવાઇ રહેલી
તણુ=કપડાનુ ઘર
તાડ=સૌથી ઉંચુ ઝાડ
કેળ=કેળાનુ ઝાડ
પલ્લવ=પાદડાં
વનસ્પતિ=ઝાડ, છોડ વેલા વગેરે
ધરી=પહેરી
સ્હોય=શોભે
કોયલ=કાળા રગનુ મધુર રાગનુ પક્ષી
કલ્લોલ=મજા ખુશી
તીતર=તીણા રાગનુ પક્ષી
વિશેષ=વધારે
બેશ=સરસ, સારી રીતે
કેસુડો=ખાખરના ફૂલનો
ઘોળીને=હલાવી હલાવીને મેળવીને
ફુવારા=પણી ઉંચુ ઉરાડવા માટે બનાવેલો ઘાટ
નવરગ=તરેહ તરેહના રગ
અપાર=ઘણુ જ
મોર=આમાના ફૂલ
કોર=બાજુ
ચાદની=ચદ્રમાનુ અજવાળુ

પાનખર ઋતુ (વસત ઋતુ)

સમજુતી-મોટા વડના ઝાડ પર પથરાએલા વેલા તે જાણે તણુ ઉભો કર્યો હોયની ! એવુ દેખાય છે તણુપર જેમ ધજા, વાવટા ફરફરતા હોય તેમ, કેળ, નાળિએરી અને તાડના ઝાડ ધજા ને વાવટા જેવા જણાય છે (૧) ઝાડના પીળાં અને પાકા પાદડા હોય તે ખરીને જમીનપર પડે છે, પછી ઝાડને નવા પાદડા આવે છે તેથી ઝાડ શોભિતા દેખાય છે (૨) વસત ઋતુમાં જુના પાદડા પાકા થવાથી ખરી પડે છે અને તેને બદલે નવા પાદડાની ફૂટી નીકળે છે કોયલ મધુર શબ્દ બોલે છે, તીતર, કબુતર અને બીજા ઘણા પક્ષીઓ સારા રાગથી ગાય છે, અને સારી રીતે નાચે છે (૩) લોકો કેસુડાના ફૂલનો કેસુડો રગ ઘોળીને હોળી રમે છે, એટલે રગની એક બીજા પર પીચકારી મારે છે, બાગમા ફુવારા ઉરાડે છે અને બજારો તથા ચોકમા

પાણી છાટે છે મતલબ કે પાણીનો છટકાવ કરે છે (૪) ભમરાઓ ગુ ગુ અવાજ કરે છે, અને ઝાડો પર ઘણા તરેહવાર રગો દેખાય છે આમા ઉપર મોર આવવાથી તે શોભે છે, અને ચોતરફ ચાદની શોભી રહી છે (૫) માણસો લહેજતથી ખુશીથી શીખડ ખાય છે અને ઠડુ પાણી પીએ છે પશ્ચિમ અને દક્ષિણ તરફના પવનથી શરીર સુખી રહે છે (કારણ પશ્ચિમ અને દક્ષિણમા દરીઓ હોવાથી પવન ઠડો આવે છે)

પાઠ ૩૬.

ટેકરો=નાનો ડુગર
પડછાયો=ઓળો
ઓળો=પડછાયો
પીઠ=વાસો
ઊગમણું=પૂર્વ, સુરજ જે દિશામા ઊગે છે તે
આથમણું=પશ્ચિમ, સુરજ જે દિશામા આથમે છે તે
ઉત્તર દિશા=પૂર્વ દિશા તરફ મો કરી ઉભા રહેતા જેણી ગમ ડાબો હાથ આવે તે
દક્ષિણ દિશા=પૂર્વ દિશા તરફ મો કરી ઉભા રહેતા જેણી તરફ જમણો હાથ આવે તે
ધ્રુવનો તારો=ઉત્તર દિશામા આકાશમા જે તારો એકની એકજ જગાએ ઝીણો ઊગતો દેખાય છે તે

સવાલ-પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઓળખવી ? પડછાયો સુરજથી કઇ દિશામા હોય ? લાબામા લાબો અને ટુકામા ટુકો પડછાયો કયારે હોય ? ઉત્તર દિશા શી રીતે જાણવી ? દહાડે દિશાઓ શા ઉપરથી જાણી શકાય ? રાત્રે દિશા શા ઉપરથી જાણી શકાય ? સામાસામી દિશાઓ ગણાવો

પાઠ ૩૭.

બેસતુ વર્ષ=કારતક સુદ ૧
દાડી=પખાની હાથમા પકડવાની લાકડી
માપ=ભરતર
મથાળે=ટોચે
ગજ=બાર ઇંચ, અડવા ગજ
લબાઈ=લાબાપણુ
પહોળાઈ=પહોળાપણુ
ઇચ=તસુ, સવાકા જેટલી જગા
મધ્યમા=વચમા
પગથીઉ=નાની ઓસરી
થાર=થુવેરીઆ
કરા=ભીત, દિવાલ

સવાલ—નકશામા ઉત્તર દિશા કયા હોય છે ? ઉત્તરની સામે કઈ દિશા ? પૂર્વ ને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે ઓળખવી ? નિશાળનો નકશો શી રીતે કાઢવો ?

પાઠ ૩૮.	નિશાન=એંધાણ	તે જગા
ધોરી=સરિયામ	સમજ=સમજણ, ભાન	ગોચર=ગાયોને ચરવાની
આગગાડી=વરાળથી ચાલતી ગાડી	ખેતર=અનાજ પાકે છે	જમીન

સવાલ—રસ્તો બતાવવાને બેવડી લીટી શા માટે દોરવી ? નદી કુણી તરફ વહે ?

પાઠ ૩૯.	જગામા	પાર=કાંઠો, કિનારો
વગડામા=ઉજ્જડ જગામા	ઢાળ=ઢોળાવ	પાળ=કોરણ
પોપડો=ઢોરને ચરવાની જગા, ચરો, બીડ	દહેરૂ=દેવળ	ડાગર=ભાત
આંબાવાડી=આંબાના ઝાડ ઘણા હોય એવી વાડી	કાંઠે=કિનારે	મસ=ઘણુ
નિચાણમા=ઢળતી	ભાઠુ=કાંઠાપરની ખેડવા લાયક જગા	ઇશાન=ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા વચ્ચેનો ખુણો
	વહેણ=રેલો	નજરે પડયા=દેખાયા
	ચાલાક=ચપળ	સુગમ=સહેલુ

સવાલ—પવન કઈ દિશા તરફ વાતો હતો તે શા ઉપરથી કહ્યુ ? ટાઢો પવન લાગવાનુ કારણ શુ ? તળાવ કોને કહેવુ ? નદીને કેટલા કાંઠા હોય અને તે કયા કયા ? જમણો અને ડાબો કાંઠો શી રીતે જાણી શકાય ? નદી શા કામમા આવે ? ખુણા કેટલા છે અને તે કયા કયા ? કઈ કઈ દિશાઓની વચ્ચે ખુણા હોય નહિ ?

પાઠ ૪૦.	ગમ્યુ=ગોઠયુ	મકાન
વાળુ=રાતનુ જમવાનુ	ચોરો=સરકારી ઉતારાનુ	મુખી=પટેલ, ગામનો

ઉપરી	ખેડુત પાસેથી સરકારી	હુંડી=રૂપીઆ મળવાનો
ગધ=પરામ વાસ	માગતા રૂપીઆ લઈ	કાગળ, મનીઓર્ડર
બંદોબસ્ત=ગોઠવણ	એકઠા કર્યાં હોય તે	માસ્તર સાહેબ=પોસ્ટ
હવાલદાર=પટેલના	તલાટી=ગામની વસુ	માસ્તર
તાબાનો સિપાઈ	લાત ઉઘરાવનાર	ટપાલી=કાગળ વહેંચનાર
આમલતદાર=તાલુકાનો	રાવણીઓ=વ તણીઓ	ગેરહાજર=હાજર નહિ તે
ઉપરી અમલદાર,	તાલુકો=ઘણા ગામ	માંદો=બિમાર
પટેલ તલાટીનો ઉપરી	મળીને થએલો તે	દાક્તર=અંગ્રેજી દવા
ભરણું=પટેલ તલાટીએ	તાલુકે=મુખ્ય કચેરીએ	જાણનાર

સવાલ—ચોરો એટલે શું? મુખી, તલાટી, પોસ્ટ માસ્તર, દાક્તર એ દરેકના કામ સમજાવો

પાઠ ૪૧.	કરવા તથા મોઢું ધોવું તે	ઝાડીને=ઝપટીને
સોનેરી=સોનાના રંગ જેવો, પીળો	ધંધો=રોજગાર, વેપાર	ખોરાક=ખાવાની ચીજો
		તાજી=તરતની
	ખેડુત=ખેતીનું કામ	લહેર=સપાટા
અંગારા=સળગતા કોયલા	કરનાર	જન=માણસ
ચળકતો=ઝળકતો	હળ=જમીન ખેડવાનું	નમતો=આથમતો
દાતણપાણી=દાત સાફ	ઓજાર	ધાંધાટ=અનાજ

સવાલ—સુરજ ઊગતા પહેલા પૂર્વ દિશામા વાદળ અને વાદળાની કોરો કેવી જણાય છે? અજવાળું શેમાથી આવે છે? સવાર થઇ શાથી જણાય છે? સવારમા માણસ, પશુ, પક્ષી શું કરે છે? છોકરાઓએ પાઠ ક્યારે કરવો જોઇએ? સાંજ પડી ક્યારે કહેવાય? સુરજ ઊગતા પહેલા અને આથમ્યા પછી થોડું અજવાળું રહે છે તેને શું કહે છે? (જ ઝળઝળીઉ) સાંજના દેખાવની વાત કહો

પાઠ ૪૨.

વાતો=ફુંકાતો
જોરથી=ઝડપથી
ઉડી જાય છે=ઉડી પડી જાય છે
ટિકિટ=દાખલ થવાની ચિઠ્ઠી
ગુંગળાઇ=મુંઝાઈ
ઝપાટો=સપાટો
તોફાન=પવનનું બહુ જોરથી વાવું તે
ઉથલી=ગબડી, ફેરવાઇ
મૂળમાંથી=જડમાંથી
ભરવાડ=ઘેટાં, બકરાં ચરાવનાર
ઘસડી=ખેંચી
ધાન્ય=અનાજ
વહાણો=મોટી હોડીઓ
અકળામણ=ગભરામણ
વાદળાં=નરાળનો જથો

સવાલ—હવા કયાં કયાં હોય છે? બધેજ હવા છે એ સાબીત કરી બતાવો હવાની જરૂર કોને કેને છે? હવા ન હોય તો શું થાય? પવન એટલે શું? હવા ને પવનમાં શો ફેર છે? પવનનું તોફાન કયારે થાય? પવનથી થતા ફાયદા ગેરફાયદા ગણાવો

સાર—આપણે હવા વગર જીવી શકીએ નહિ, માટે દયાળુ પરમેશ્વરે તે બધે ઠેકાણે ભરી રાખી છે

પાઠ ૪૩.

કકડા=ટુકડા
દુખ=પીટ મણા
ચુરો=ભુકો
કણ=રજકણ
છુટાં=જુદાં
અક્ષરો=હરફો, દસ્કતો
પીગળતો=રસ થતો
નિર્દય=દયા વગરનો
કઠણ=સખત
ગાગડા=ગટ્ઠા
ઝાંખો=ચળકાટ વગરનો
કોલ=કેલ
કહેણી=કહેતી, કહેવત
જન્મ=પેદાસ
દરીઓ=સાગર, સમુદ્ર
તળીઉં=નીચેનો ભાગ
જંતુ=ઝીણા જીવડા
વેહ=છિદ્ર, કાણાં
થર=પડ
ચાંચવો=જમીન ખોદવાનું ઓજાર, તીકમ
હકીકત=વાત

સવાલ—ચાકનો કેમ સહેલાઇથી ભુકો થઇ શકે છે? ચાક પોચો છે તેથી શા ઉપયોગમાં આવે છે? ચાકને ભઠ્ઠીમાં નાખે તો શું બને છે? ચુનો શું કામમાં આવે? ચાક પાણીમાં ઓગળે કે નહિ?

પાણીમા ઓગળે એવા પદાર્થના નામ દો જે પદાર્થ પાણીમા ઓગળી જાય તે કેવા પદાર્થ કહેવાય ? જ દ્રાવ્ય ન ઓગળે તે કેવા કહેવાય ? જ અદ્રાવ્ય ચાકમા કેવો ગુણ છે કે જેથી તે પાણી ચૂસે છે ? જ છિદ્રાળુ બીજા કયા કયા પદાર્થો પાણી ચૂસે છે ? છિદ્રાળુ પ ાર્થના નામ દો ચાક દેવતામા પીગળી જાય છે કે નહિ ? દેવતામા ન પીગળે એવા પદાર્થના નામ દો ઓગળવુ અને પીગળવુ એમા ફર શુ ? ચાકને ભોયપર પછાડીએ તો શુ થાય ? ચાકમા કયો ગુણ છે કે જેથી તેને પછાડવાથી ભાગી જાય છે ? જ બરડ બરડ ગુણવાળી ચીજોના નામ દો ચાક શી રીતે બને છે ? જે પદાર્થો જમીનમાથી નીકળે તે કેવા પદાર્થ કહેવાય ? જ ખનીજ ખનીજ પદાર્થના નામ દો ચાકનો ઉપયોગ કહો

પાઠ ૪૪.

ટીપે છે=ઘડે છે	ગાળીને=રસ કરીને	બાઝેલા=વળગેલા
પતરા=ધાતુને ટીપીને અથવા રસ કરીને લાબા ચોડા બનાવે છે તે	કાતર=કાપવાનુ ઓજાર	ખાટી=ખટાશવાળી
	ચ ભુ=શિરોઇ	ઝેરી=ઝેરવાળો
	નાળચા=નળી	સિકકા=ચલણી નાણુ
	કથરોટ=મોટી થા ળી	ટ કશાળ=સિકકા પાડ વાની જગા

સવાલ—તાબા પિત્તળના વાસણ બનાવનાર તથા વેચનારને શુ કહે છે ? સુથાર, લુહાર, કુભાર, શેના વાટ બનાવે છે ? તાબુ કયાથી નીકળે ? એ કેવો પદાર્થ કહેવાય ? તાબાના ગુણ કહો તાબાના કયા કયા વાસણો બને છે ? તમારા ઘરમા તાબાના જે જે વાસણ હોય તે ગણાવો તાબાના કાટને શુ કહે છે ? તેનો રગ કેવો હોય છે ? તે ખાધામા આવે તો શુ થાય ? તાબા પર કાટ શી શી રીતે ચડે છે ? તાબાના વાસણ પર કાટ ન ચડે માટે શુ કરે છે ? કલાઇનો રગ કેવો હોય છે ? તાબાના કયા સિકકા બને છે ?

ટંકશાળ એટલે શુ ? તામાનો ઉપયોગ કઇ કઇ ધાતુ બનાવવામા થાય છે ?

પાઠ ૪૫.

ખાણ=જમીનમાથી ધાતુ વગેરે કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો
ઇનામ=ખુશ થઈ આ આપવુ તે, ભેટ
મેળવણી=ભેગ
ઓગળીને=રસ થઇને
મજાગરા=અડવા, જેના વડે બારણુ ઉઘડે દેવાય તે
તાસકો=ગાંકણા
પવાલી=લાબુ પીપ
શિરોઈ=સાકડા મોઢાનુ વાસણ, ચબુ
કાટ=કીટ
કલાઈ=ઝાખા સફેદ રગની ધાતુ
માજેલા=ઘમીને સાફ કરેલા
સરતુ=સોનુ

સવાલ—ધાતુમા કયા કયા ગુણ હોય છે ? ધાતુઓ ક્યાથી નીકળે છે ? ધાતુ એ કેવો પદાર્થ કહેવાય ? પિત્તળ શી રીતે બનાવે ? પિત્તળનો રગ કેવો હોય છે ? જસતનો રંગ કેવો હોય છે ? તાણુ ને પિત્તળ એમા કઠણ કોણ ? શા માટે પિત્તળ વધારે કઠણ ? પિત્તળનુ શુ શુ બને છે ? તમારા ઘરમા પિત્તળના વાસણ હોય તેના નામ દો પિત્તળ ઉપર કાટ ચટે છે કે નહિ ? પિત્તળના વાસણને કલાઈ કરાવવાનુ કારણ શુ ? તાણુ અને પિત્તળ એમા જલદી કોણ કટાય ? ઝાખુ કશુ વહેલુ પડે ? તામા અને પિત્તળનો શેરનો ભાવ શુ હશે ?

પાઠ ૪૬.

ઘાસનુ બજાર=ઘાસની પીઠ
ચરો=પોપડા, ઘાસ ઊગવાની જગા, બીડ
કુમળુ=નરમ
છાવામા=ઢાકવામા
વણીને=વળ દઇને
મુળીઆ=મૂળ
ધાર=અણી
દાભ=દરભ
ઝીઝવે=એકજાતનુ ઘાસ
ચરાઉ=ચરન રા
ગજી=ઘાસના ઢગલા
ગડી=ગાઠ
સુગધ=સારી વાસ
મોથ=સુગધીદાર ઘાસ
ખુજલી=ખજવાળ નાથી ફોલ્લી થાય તે
ચુપેલ=માથામા ઘાલ વાનુ તેલ
અત્તર=સુગધીદાર વસ્તુનો કસ
દરો=એક જાતનુ ઘાસ, ધરો

જડ=મૂળ
ફરી ફરીને=વારે વારે
ઉપલાણે=ઉપરના ભાગમા
વાટ=રસ્તો
ચમરી=છોડ ઉપરની

પાખડી
સુવાળી=લીસી
વાસ=સોડમ
સુપડા=ઝાડકવાને વાસની ચીપ કે ઘાસનુ બનાવેલુ ઓજાર

સાદડી=ચટાઈ
પડા=ઝુડી
કુટીને=ધુણીને
મૂજ=સરકટની પાદડીને પલાળી કુટેલી તે
ખાટલા=ઢોળીઆ

સવાલ—જે ખેતરમા દાભ ઊગે તે ખેતર શા કારણથી નકામુ થઈ જાય છે ? દાભના મુળીઆ કેવા હોય ? પાદડીની કોર કેવી હોય છે ? કુમળુ દાભ શુ કામમા આવે છે ? પાકટ થયા પછી શુ કામમા આવે છે ? દાભ શુ કામમા આવે છે ? ઝીઝવો શુ કામમા આવે છે ને ક્યા ઊગે છે ? એના મુળીઆપર શુ થાય છે ? એ ગઠીને શુ કહે છે ? મોથ શા શા કામમા આવે છે ? ઝીણી ઝીણી સોય જેવી પાદડીવાળુ જાળ જેવુ કયુ વાસ થાય છે ? દર્ગો કાઢી નાખવા છતા ફરીથી કેમ ઊગી નીકળે છે ? સરકટ ક્યા થાય ? સરકટ જનાવરના ખાધામા આવે છે કે નહિ ? નહિ આવવાનુ કારણ શુ ? સરકટની સળીઓ સુકાયા પછી શા શા કામમા આવે છે ? એની પાદડીને કુટીને પલાળે છે તેને શુ કહે છે ? મૂજ શા કામમાં આવે છે ? કયા કયા વાસ ખાટલા ભરવાના કામમા આવે છે ?

પાઠ ૪૭.
વાવવા=રોપવા
સાઠા=જુવાર વગેરેનો લાબો દાંડો
પરાળ=ભાતનુ ઘાસ
ગાડ઼=ગડી
સળગ=આખી

પેર=પેરીઉ
ગુચ્છો=ગુચળુ, જથો
નજર કરો=ધ્યાન આપો
બી=બીઆ
ખાતર=ઘાસ, છાણ વગેરે કોહી ગએલો કચરો

પૂરીને=નાખીને
ભીલ=વગડામા રહેનાર જાત
નાગલી=બાવટો
સામો=એક જાતના ઘાસનુ બી

થેક=ચીઢા કે ડુગળીના
મૂળની ગાડો
ઢેબરા=મીઠુ મરચુ
નાખીજુવારબાજરીના
કરેલા રોટલા
ખસલી=એક જાતનુ
ઘાસ
કડબ=જુવારનો સુકો
સાડો
રાતડીઓ=રાતી જુવાર
બીડ=ઘાસ ઊગવાની
જમીન, ચરો

સવાલ—બાજરી, જુવાર અને ડાગરના છોડનો ઘાસની સાથે મુકાબલો કરો આપણે અનાજ ખાઇએ છીએ તે શુ છે ? ઘાસનુ બી નાનુ અને અનાજનુ મોટુ હોવાનુ કારણ શુ ? મહીકાંઠો ક્યાં આવ્યો ? મહીકાંઠાના બીજા લોક કયુ કયુ અનાજ ખાય છે ।

પાઠ ૪૮.

સખત=બહુ
એક સામટુ=સાથે લાગુ
ભાણુ=સુરજ
દાણો=ગુવાર,અડદ વગેરે
કોઢ=ઢોર બાંધવાની જગા
નીરૂ છુ=નાખુ છુ
છાશ=દહીમાપાણીનાખી
વલોવી બનાવે છે તે
કૌવત=જોર
ચવડુ=હળના નીચેના
ભાગમાનુ કોશનીસાથેનુ
અણીવાળુ લાકડુ
આળસુ=સુસ્ત
સડ=હળમાની વચમાનો
લાબો સોટો, અહાલ
ચાસ=ખેતરમા હળે કરી
પાડેલા આડા ઊભા
લિસોટા
હળપુણી=હળમા લોઢાની
કોશ હોય તે
ધુસરી=બળદની ખાંધે
રહે છે તે લાકડુ
છડો=હળને છેડે પકડ
વાને ખીલી જેવુ હોય
છે તે, હલેડી
તાત=બાપ
નીપજાવે=પકવે
અન્ન=અનાજ
ધરે=પહેરે
સહે=ખમે, વેંઠે
લઠ્ઠ=જબરો
ઉત્તમ=સોથી સારી
પર=પારકો
ઉપકારી=આભારી
દીએ=આપે
શીખ=શીખામણ
ખંત=કાળજી

જગતનો તાત ગણાય એટલે જેવી રીતે બાપ છોકરાનુ પોષણ કરે છે તેવીજ રીતે ખેડુત ધાન્ય ઉપજાવી આખા જગતનુ પોષણ કરે છે ખેતીને ઉત્તમ કહેવાનુ કારણ એ કે એ ધંધો સ્વતંત્ર

છે, તે અનાજ જેવી જીવવાને ઘણી કામની વસ્તુને નીપજે છે

હળની હકીકત—હળના મુખ્ય બે ભાગ છે હળના પાછલા ભાગને તુગુ અને આગલા ભાગને સેડ કહે છે સેડની લબાઇ ૧૦ ફુટ અને તુગાની લબાઇ ૪ ફુટ હોય છે તુગુ વચમાથી જાડુ, નીચેથી અણીદાર, અને ઉપરથી પાતળુ હોય છે જાડા ભાગમા સેડનો છેડો ઘાલે છે તુગામા હળપુણી, ચવડુ અને કસવાળો હોય છે, હળપુણી લોઢાની હોય છે, ને તે નીચેને છેડે ચવડાની ઉપર હ છે ચવડુ પણ અણીદાર ને ત્રણ પાસાવાળુ હોય છે સેડને બીજે છેડે ખીલો હોય છે, તેને સગન (સમધીઓ) કહે છે, તેને ધુસરુ બાધે છે ધુસરૂ બળદની ખાધ પર મૂકે છે, ધુસરૂ બળદની ખાધથી ખસી ન જાય માટે ધુસરાને બને છેડે લાકડાની સમોલ હોય છે તે બળદની ડોકે જોતરથી બાધે છે હળપુણી જલદી ઘસાઇ કે ભાગી ન જાય માટે લોઢાની કરે છે તુગાના ઉપરના ભાગમા મૂઠીમા આવે એવો લાકડાનો ગોળ કકડો બેસાડેલો હોય તેને હાથો કહે છે હળ હાકતી વખત ખેડુત હાથા પર ભાર દે છે તેથી હળપુણી ભોયમા ઉતરે છે, એથી જમીન ખોદાતને પોચી થાય છે ને ચાસ પડે છે

સવાલ—હળનુ ડ્રોઇંગ પાડી તેના દરેક ભાગપર નામ લખો હળના દરેક ભાગોનો ઉપયોગ સમજાવો

ખેડુત વિષે.

સમજુતી—અરે ! ખેતી કરનાર તુ ખરેખર જગતનો બાપ ગણાયો છે કારણ કે તુ ખેતી કરે છે, તેથી બધા માણસોને ખોરાક મળે છે આ આખી દુનિયાનુ પોષણ કરનાર પણ તુજ ગણાય છે (૧) તુ કપાસ, શણ, ઊન, ઘાસ અને અનાજ પકવે છે, તાજ બધા પ્રાણીઓ અનાજ ખાય છે અને માણસો ખેતીથી કપડા પહેરે છે (૨)

તુ વરસાદ ને તડકો વેડે છે અને વળી ઘણી મહેનત કરે છે તેથી તુ શરીરે જબરો બને છે, અને હમેશા સતોષથી ફરે છે એટલે સતોષી રહે છે (૩) ખેતી નકકી સૌથી સારી છે, વળી તે પારકાના પર ઉપકાર કરનારી છે, તુ કાળજીથી ખેતી કરે છે અને જગતને સારી શિખામણ આપે છે, કે તમે સારી પેડે મહેનત કરશો તો જબરા, સતોષી અને પારકાનુ ભલુ કરનારા થશો (૪)

સાર—કહેવત છે કે " ઉત્તમ ખેતી, મધ્યમ વ્યાપાર, નફફટ નોકરી નિદાન ભીખ એટલુ ન આવડે તો દલાલી શીખ "

પાઠ ૪૯.

પાળ=કારણ	ધરૂ=કુમળા છોડ	છોડા=ફોતરા
લીનાછમ=ઘણાજ લીલા	ઝીનવો=ખમવો	
	ભરડીને=ભચડીને	

સવાલ—ડાગર શી રીતે વાવે છે? ધરૂ એટલે શુ? ડાગર ક્યારામા શા માટે રોપે? ડાગરના છોડ પાકે ત્યારે કેવા રગના થાય છે? ડાગર પાકયા પછી શુ શુ કરે ત્યારે ચોખા થાય?

પાઠ ૫૦.

કાકુ=શેરડીનો રસ કાઢવાનો સચો	વેત=સિલમ	ફેકકર=મુડ
પડછા=પાતરા	આખ=ડગી	શિઆળવા=શિયાળ
રસ=કસ	પીત=પાણીથી થતુ કરમણુ શાક વગેરે	સભાળ=તપાસ
સબધ=વિષે, બાબત	તરકારી=શાક	પાકટ=પાકી
પેર=ગડેરી	માસ=મહીના	તાવડો=મોટો પેણો
		ડારી=પડ

સવાલ—શેરડી શી રીતે રોપે છે? શેરડીની આખ બનવો કાકુ એટલે શુ? કાકુ શેનુ બનાવે છે? શેરડીમાથી રસ શી રીતે કાઢે છે? રસનો ગોળ શી રીતે બનવે છે

મધમાખી.

સમજુતી—હે ! મધમાખી તુ મહેનતુ છે, અને વળી કારીગરીની નિશાળ છે, (કારીગરીની નિશાળ કહેવાનુ કારણ એ કે મધપુડાના ખાનાં જેવી કારીગરી માણસથી પણ બરાબર થઈ શકે નહિ) મનને મોહ પમાડે એવો મધપુડો બનાવે છે, અને તરતજ તેમા રસ મૂકે છે (૧) મીઠુ મધ ચૂસી લઇને તુ મીણ બનાવે છે, તેથી મધ અને મીણથી ઘણા કામ થાય છે અને તે ઘણોજ ફાયદો કરે છે (૨) તુ નાનુ સરખુ જીવડુ છે, પણ મોટુ ઉપયોગી કામ કરતુ જણાય છે વળી તુ ડાહી ને ચોકખી દેખાય છે, તેથી તારૂ જોઇને બધા ડાહ્યા માણસો આળસ છોડી દે છે (૩) કીડી, કરોળીઆ, અને મંકોડા વગેરે જે મહેનતુ જીવડા કહેવાય છે, તેમા પણ તુજ વખણાય છે મતલબ કે એ બધા જીવડા કરતાં તુ વધારે મહેનત કરે છે (૪)

સાર—માણસે ઉદ્યોગી અને હુન્નરી થવુ

પાઠ ૫૧.	ભાવ=હોસ	જોર=શક્તિ
લકરકર=વઢવાડ, રકઝક	સારા=સાજા	નકામો=ફોકટ
વઢવા=લઢવા	લોટ=આટો	હિસાબ=ગણતરી
ધીમા=શાન્ત	કણક=રોટલી કરવા માટે બાંધેલો લોટ	ઉપયોગના=જરૂરના
ઉજળો=સફેદ		પૈસાદાર=પૈસાવાળા

સવાલ—માંદા અને દાત વગરના માણસને કયો ખોરાક વધારે ઉપયોગી ? તેનુ કારણ શુ ? ભાત શી રીતે બનાવે છે ? રોટલી શેની બનાવે છે ? ઘઉની રોટલી શી રીતે બનાવે છે ? ગરીબ માણસો ઘઉં કેમ ખાતા નથી ?

પાઠ ૫૨.

મધપુડો=મધમાખીએ બનાવેલો પુડો
લટકતો=ટિંગાતો
વાધરી=શિકારી
કામળો=ઊનનું લુગડું
ધુણી=ધુમાતો દેવતા, સળગતા છાણા વગેરે
ઘરબાર વગરના=રખડતા
પારકો=પરાયો, બીજાનો
ચીજ=વસ્તુ
ઇચ્છા=મરજી
નર=પુરુષ
છખુણાવાળા=છખુણાના આકારના
જન્મ=જિંદગાની
રક્ષણ=બચાવ
ડંખ=ચટકો
પેસવા=દાખલ થવા
દયા=રહેમ

કવિતાના અર્થ.

હુનર=કસબ, કારીગરી
નિશાળ=કેળવણી
મનોહર=મોહ પમાડનાર
રચે=બનાવે
તત્કાળ=તરત
ચૂસી=શોષી
સરે=થાય
ગુણ=ફાયદો, લાભ
તમામ=બધું
તજે=છોડી દે
ઉદ્યોગી=મહેનતુ
પંકાય=વખણાય

સવાલ—મધપુડો કોણ બાંધે છે અને તે કયા કયા બાંધે છે ? મધ ક્યાંથી લાવે છે ? મીણ શેમાંથી બનાવે છે ? મધપુડામાં કેટલી જાતની માખીઓ હોય છે અને તે કઇ કઈ ? રાણીનું કામ શું છે ? મધપુડાના ખાના કેટલા ખુણાવાળા હોય છે ? ખાના કેટલી જાતના હોય છે ? ઈંડાં કયા ખાનામાં મૂકે છે અને તે કોણ મૂકે છે ? મોટા ખાનામાં કયા ઇંડાં મૂકવામાં આવે છે ? રાણી અને કામ કરનારી માખીમાં શો ફેર હોય છે ? કામ કરનારી માખીઓ શું શું કામ કરે છે ? નર અને માખીમાં શો ફેર હોય છે ? નરને મારી નાખવાનું કારણ શું ? મધ અને મીણનો ઉપયોગ કહો. મધમાખી પરથી આપણે શું શિખામણ લેવી ?

પાઠ ૫૩.

શેખ=મુસલમાની એક જાત
બતક=પાણીવાળી જગામાં રહેનારૂં પક્ષી
પીછાં=પીછા
ચીકટ=ચિકાશ
ભિંજાતું=પલળતું
નબળું=કમજોર

જોડાએલા=સંધાએલા	જાળવે=સાચવે, સભાળે	માજર=કલગી
દાઢ=બેવડા દાત	ઢાકી=છુપાવી	દીપે છે=શોભે છે
અણીદાર=તીણા	બીકણ=બીએ એવો	ખોતરવાની=ખોદવાની
ગળી જાય છે=આખુ ઉતારી દે છે	ધસીને દોડે છે=હુમલો કરે છે	વહાણ વાય=સવાર થાય

સવાલ—બતક કેવી જગામા રહે છે? બતકનુ શરીર કેમ ભિંજાતુ નથી? બતક શુ ખાય છે? બતકની ચાચ કેવી હોય છે? બતકને પાંખ છે ત્યારે કેમ ઊડી શકતી નથી? બતકને કેટલા પગ હોય છે? દરેક પગે કેટલા આગળા હોય અને કયા ટોય છે? આપણે પાણીપર ચાલી શકતા નથી અને બતક શા માટે ચાલી શકે છે? બતક ખોરાકના કકડા કેમ કરી શકતી નથી? મરઘા અને બતકની ચાચમા ફેર શો? મરઘા પાણીપર કેમ ચાલી શકતા નથી? મરઘી છે કે મરઘા તે શી રીતે ઓળખી શકાય? મરઘા શા માટે પાળતા હશે? મરઘા કોણ પાળે છે? મરઘો ક્યારે ક્યારે બોલે છે ને શુ બાને છે?

શાળ—જે ગોખ છે તે પથી સવાર ને બપોર સમજાય છે

પા૦ ૫	સળો=પક્ષાનુ [illegible]	રેઝગીને=[illegible] મડીને
કાબરી=કાબરચીતરી	ખુણે ખાચરે=ખુણામા	ફાયદો=ગુણ
રૂ=કપાસના કપાસીયા કાઢી લીધા પછી જે રહે છે તે	દરેક [illegible]=દરેક વખતે	વાણીવીણીને=શોધી શોધીને
તણખલા=ત[illegible]	સુગ=આર સાની	બીક=બીક, ડર
	ટપકા=છાટ	
	લગી=સુધી	

સવાલ—ચકલીના શરીરના ભાગ ગણાવો ચકલીની ચાચ કેવી હોય છે? ચકલી કેવા રંગની હોય છે? ચકલીને એક એક પગે કેટલા આગળા હોય છે અને તે કેવી રીતે હોય છે? ચકલી કયા

રહે છે ? માળા શેના બનાવે છે ? ચકલી વરસમા કેટલીવાર ઇંડા મૂકે છે ? બચ્ચાને કયા સુધી ખવડાવે છે ? ચકલી શુ શુ ખાય છે ? ચકલી દરેક ફેરે કેટકેટલા ઇંડા મૂકે છે ? ઇંડાનો રંગ કેવો હોય છે ? ચકલી ખેડુતને શો ફાયદો કરે છે અને તે કેવી રીતે ? ચકલીને કોની કોની બીક હોય છે ? ચકલી ને ચકલો ઓળખવાની નિશાની શુ ?

પાઠ ૫૫.	ચપટા=બેઠેલા	ભલુ ચાહનાર
દેખાવ=શોભા	ભસુ=યુલુ	[illegible]=માલીક
ગરદન=કોચી	દાણા=અનાજ	પ્રીતિ=હેત, પ્યાર
કેશવાળી=ઘોડાની ગરદન પરના વાળ	મજલ=મુસાફરી અંતર	[illegible]ત=હાર જીત
	પાણીદાર=જોરવાળી, ઝડપથી દોડનાર	[illegible]=કાંમડની વાડ
નક્કર=સંગીન		[illegible]=ફલંગ ભરાવે
સપાટ=સરખી	અજબી=અચંબાની	[illegible]=ચાલ[illegible] પલાણ
લગામ=દોર	નીમકહલાલ=ખાય તે[illegible]	[illegible]રે છે=મુસાફરી
તીણા=ધારવાળા	ભલુ કરનાર ધણીનુ [illegible]	કરે છે

પ્રશ્ન—ઘોડાની ગરદન પરના વાળને [illegible] કેશવાળી કોને કોને હોય છે ? ઘોડો સપાટ જમીનપર [illegible] લાગે [illegible] દોડવાનુ કારણ શુ ? એના કાન કેવા હોય છે ? [illegible] છે ? કયા દાત વડે ખોરાક કાપે અને કયા વડે [illegible] છે ? ઘોડો શુ શુ ખાય છે ? નાળ શા માટે જડાવે છે ? [illegible] છે ? ઘોડાની કંઈ કંઈ જાતો છે ? ઘોડામા [illegible] ઘોડો શા શા ઉપયોગમા આવે છે ? ઘોડો કેટલા વરસ [illegible] છે ?

પાઠ ૫૬.	ખરી=જનાવરના પગના તળીઆનુ હાડકુ	[illegible]=[illegible] [illegible]=[illegible]
શેઠ=સાહુકાર		
નાળબંધ=નાળ જડનાર	ફેર=તફાવત	[illegible]=[illegible]નુ બોલવુ

અડીઅલ=અડી જાય એવુ, જીદ્દી, હઠીલુ	ધીરજવાળુ=દુ ખ ખ મનાર	ખચ્ચર=ગધેડીને ઘોડા-ના સગમથી પેદા થયેલો તે
ઠોઠ=અક્કલ વગરનો	કહ્યાગરૂ=કહ્યા પ્રમાણે ચાલનાર	
નવાઇ=અચરતી		
મહેનતુ=મહેનત કરે એવુ	ટટ્ટુ=નાનો ઘોડો	વાળ=નિમાળા, બાલ

સાર—ઘોડા, ખચ્ચર, અને ગધેડાનો મુકાબલો—ત્રણને બે આખ, બે કાન, ડોકુ, મો, માથુ, પીઠ, પુછડુ, અને ચાર પગ હોય છે, ત્રણનુ મો લાબુ હોય છે ત્રણેના શરીર પર ટુકા વાળ છે પગને તળીએ ગોળ દાબડા છે ઘોડા અને ખચ્ચરના ડોકપર કેશવાળી હોય છે ઘોડા અને ખચ્ચરના પુછડાપર મોટા લાબા વાળ આખે પુછડે હોય છે ઘોડા કરતા ખચ્ચર અને ગધેડાના કાન મોટા હેય છે ગધેડા કરતા ખચ્ચર મોટુ, ને ખચ્ચર કરતા ઘોડો મોટો હોય છે

પાઠ ૫૭.	ભાગ	છેડો=નાકુ
ગોકળગાય=પરમેશ્વરની ગાય	તાળવુ=મોઢાની અદ રનો ઉપલો ભાગ	મૂળ=શરૂઆત
		ગળુ=એ.ચીની પછવા ડેનો ભ ગ
વાના=વસ્તુ	ભવા=ભમર, આખ ઉપ ગના કમાનદાર વાળ	
ધડ=બોચીથી પગસુધીનો બધો ભાગ		વચલે ગાળે=વચ્ચોવચ્ચ
	પોપચુ=આખનુ ઢાકણુ	કેડ=કમર
ડોકુ=ધડની ઉપરનો	ખાળે છે=અટકાવે છે	ઢીચણુ=ઘુ ટણ

સાર શરીરના મુખ્ય બે ભાગ ડોકુ ને ધડ છે ડોકામા માથુ, (માથા ઉપરનો ભાગ ખોપરી કહેવાય છે ને પર વાળ ઊગે છે) કપાળ, લમણા, કાન, આખ, નાક, મોઢુ, મોઢાની અદર જીભ, દાત અને તાળવુ છે ગાલ, ગળુ, બોચી, દાઢી, અને હડપચી છે ધડમા બે હાથ, ખભા, બગલ છાતી, પેટ, ડુટી, પેઢુ, કેડ, વાસો, બે પગ

જાબ, ઢીંચણ, નળો, પાટલી, તળીઉ, એડી અને ચુટી છે

પાઠ ૫૮.	ફીકર=ચિંતા	જ્ઞાન=સમજ
આકાર=ઘાટ	ધબકો=અવાજ	

સવાલ—ઇંદ્રિયો કોને કહેવી? ઇંદ્રિયો કેટલી છે ને તે કઈ કઇ? આંખ, કાન, નાક, જીભ અને ચામડીનો ઉપયોગ કહો આંખ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય? જ રંગ, આકાર અને ચળકાટ હાથ વડે પદાર્થના કયા કયા ગુણ જાણી શકાય? જ ભારે કે હલકું પોચું કે કઠણ, લીસું કે ખરબચડું, ટાઢું કે ઉનું, અને આકાર, કાન, નાક, અને જીભ વડે પદાર્થ કયા ગુણ જણાય? જ નાક વડે વાસ, કાન વડે અવાજ અથવા રણકો, જીભ વડે સ્વાદ

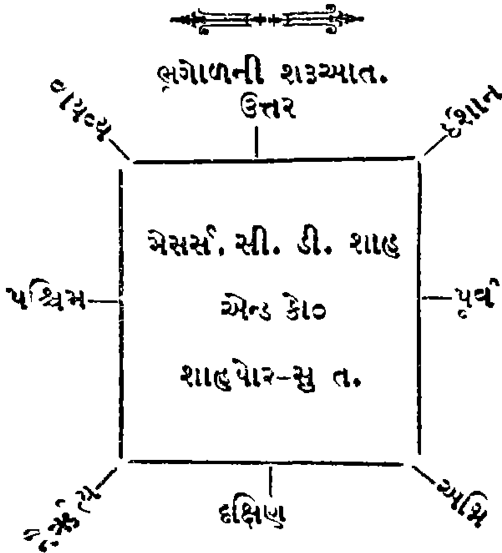
પાઠ ૫૯.	અને વાદળી રંગ	વાનું સુતરાઉ લુગડું
રંગરેજ=રંગારો	ઝાંખા=તેજ વગરના	ગળીનો રંગ=કાળો રંગ
છુટ્ટી=રજા	સેલા=દુપટ્ટા	વત્તા=વધારે
મૂળ રંગ=લાલ, પીળો	સાલ્લો=બાયડીને પહેર	ખુલતા=બહાર પડતા

સવાલ—રંગરેજ શું કામ કરે છે? મૂળ રંગ ગણાવો કીરમજી રંગ બનાવવાની રીત કહો કીરમજી રંગથી કયા કયા લુગડાં રંગાય છે? કેસરીઓ રંગ શી રીતે બનાવવો? કેસરીઓ રંગ કહેવાનું કારણ શું? લીલો, નારંગી, તપખીરી અને કત્થઈ રંગ શી રીતે બનાવવો? ધોળા રંગમાં થોડો કાળો રંગ મેળવીએ તો કયો રંગ બને? ઝાંખો ભુરો રંગ શી રીતે બને? ખુલતો વાદળી રંગ બનાવો ગુલાબી શું શું મેળવીને બનાવે છે? મૂળ રંગ પરથી બીજા રંગો શી રીતે બનાવે છે?

પાઠ ૬૦.	કાંતીને=તાર કાઢીને	જંગલી=સમજણ
ઉઘાડો=નાગો, લુગડાં	દોશીવાણીઓ=કાપડીઓ	વગરના
પહેર્યાં વગરનો	છીંટ=ટરેહવાળું કપડું	છાલ=છોડું

રંગદાર=રંગવાળા	ગરજ સારે છે=કામ કરે છે	જામદાની=ઝીણું બુટ્ટાદાર લુગડું
ઢાંકણ=કવર		બાસ્તો=સુતરાઉ કપડું
રૂવાટી=ઝીણા વાળ	ભીંગડા=જાડા પડ	ખાદી=દોટી

સવાલ—લુગડા પહેરવાથી શો ફાયદો? ઊન એટલે શું? ઊનનું કયું કાપડ બને? ઘેટને ટાઢ કેમ વાતી નથી? ઊન સિવાય બીજા શેના લુગડા બને છે? રૂ ક્યાં થાય છે? જંગલી લોકો ઊન અને રૂના લુગડા પહેરતા નથી ત્યારે કેવા કેવા લુગડા પહેરે છે? પશુ, પક્ષીને લુગડા પહેરવાની જરૂર શા માટે પડતી નથી?

દિશા—(સ ૧)દિશા કેટલી છે ? જ ચાર (સ ૨)દિશાના નામ દો જ ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ, પશ્ચિમ (સ ૩) દિશા શા ઉપરથી જાણી શકશો ? જ સુરજ ઉપરથી (સ ૪) સુરજપરથી દિશા ઓળખવાની રીત બોલો જ જે દિશામા સુરજ ઉગે તે પૂર્વ, આથમે તે પશ્ચિમ, સુરજ સામુ મો કરી ઉભા રહેવાથી ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ (સ ૫)સુરજ બીલકુલ ન દેખાય તો શા વડે દિશા પારખશો ? જ ધ્રુવના તારા ઉપરથી (સ ૬) ધ્રુવના તારા ઉપરથી દિશા જાણવાની રીત બોલો જ ધ્રુવનો તારો હમેશા ઉત્તર દિશામા ઉગે છે માટે એ તારા તરફની ઉત્તર, તેની સામેની દક્ષિણ, જમણા હાથપર પૂર્વ ને ડાબા હાથપર પશ્ચિમ (સ ૭) જે ધ્રુવના તારાને નહિ ઓળખતા હોય તો તેને માટે બીજુ સાધન છે ? જ હોકાયત્ર (સ ૮) હોકાયત્રપરથી કઇ દિશા જાણી શકાય ? જ ઉત્તર દિશા (એની સોય હમેશા ઉત્તર દિશાપર રહે છે) (સ ૯) દિશા જાણવાથી શુ ફાયદો ? જ ફલાણી જગાથી ફલાણી જગો કઇ દિશાએ અથવા અમુક સ્થળથી અમુક સ્થળ કઇ દિશામાં આવે તે માલમ પડે છે (સ ૧૦) નકશાની દિશા શી રીતે જાણવી ? જ નકશા સામુ મો કરી ઉભા રહીએ તો માથા તરફની ઉત્તર, પગ તરફની દક્ષિણ, જમણા હાથ તરફની પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ સૂચના-ચિત્રમા નકશાની દિશા બનાવી છે

ખુણા—(સ ૧) ખુણા કેટલા છે ? જ ચાર (સ ૨) ખુણાના નામ બોલો જ અગ્નિ, નૈઋર્ત્ય, વાયવ્ય, ઇશાન (સ ૩) ખુણા પારખવાની રીત બોલો જ પૂર્વ ને દક્ષિણ વચ્ચે અગ્નિ, દક્ષિણ ને પશ્ચિમ વચ્ચે નૈઋર્ત્ય, પશ્ચિમ ને ઉત્તર વચ્ચે વાયવ્ય, અને ઉત્તર ને પૂર્વ વચ્ચે ઇશાન

રાજકીય ભૂગોળ.

મહેસુલ ખાતુ—(સ ૧) મહેસુલીખાતુ શુ કામ કરે છે ? જ જમીનની મહેસુલ ઉઘરાવી તેનો હિસાબ રાખે છે (સ ૨) ગામની મહેસુલ ઉઘરાવનારને શુ કહે છે ? જ તલાટી (સ ૩) તલાટીને મદદ કરનાર કોણ છે ? જ મુખી (સ ૪) તલાટીને મુખીના ઉપરીને શુ કહે છે ? મામલતદાર (સ ૫) મામલતદાર માજીસ્ટ્રેટ ક્યારે કહેવાય ? જ, ઇન્સાફનુ કામ કરે ત્યારે (સ ૬) મામલતદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે ? જ આસિસ્ટન્ટ કલેકટર કે ડેપ્યુટી કલેકટર (સ ૭) આસિસ્ટન્ટ કલેકટર અને ડેપ્યુટી કલેકટરના ઉપરીને શુ કહે છે ? જ કલેકટર (સ ૮) કલેકટર શુ કામ કરે છે ? જ મહેસુલી, પોલીસ, મ્યુનિસિપાલ, ઇસ્પિતાલ, બાંધકામ વગેરે ખાતાપર દેખરેખ રાખે છે (સ ૯) કલેકટર ઇન્સાફનુ કામ કરે છે ત્યારે એ કયા અધિકારી કહેવાય ? જ ડિસ્ટ્રીક્ટ માજીસ્ટ્રેટ (સ ૧૦) કલેકટરને પોલિટિકલ એજન્ટ ક્યારે કહે છે ? જ જ્યારે દેશી રાજ્યો સબધી કામકાજપર દેખરેખ રાખવાનુ કામ કરે છે ત્યારે

પોલીસ ખાતુ—(સ ૧) પોલીસખાતુ શુ કામ કરે છે ? જ લોકોના જાનમાલનુ રક્ષણ કરે છે (સ ૨) ગામડામાં પોલીસ અધિકારી કોણ છે ? જ પોલીસ પટેલ અથવા મુખી (સ ૩) તાલુકાના પોલીસના ઉપરીને શુ કહે છે ? જ ફોજદાર (સ ૪) ફોજદારપર કોણ દેખરેખ રાખે છે ? જ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર (સ ૫) ફોજદાર અને પોલીસ ઇન્સ્પેકટરના ઉપરીને શુ કહે છે ? જ પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ

દિવાની ખાતુ—(સ ૧) દિવાની ખાતુ શુ કામ કરે છે ?

જ લેણદેણનો ઇન્સાફ કરે છે (સ ૨) તાલુકમા લેણદેણનો ઇન્સાફ કરવાને કઈ કોર્ટ છે? અને તેના ઉપરીને શુ કહે છે? જ સેકન્ડ કલાસ સબજજ કોર્ટ અને તેના ઊપરીને સબજજ (મુનસફ) સાહેબ કહે છે (સ ૩) શહેરમા સબજજ કોર્ટો કઈ છે? ઉ ફર્સ્ટ કલાસ અને સેકન્ડ કલાસ (સ ૪) જિલ્લામા ઇન્સાફ કરનાર મુખ્ય અધિકારી કોણ છે ને તે શુ કામ કરે છે? જ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ તેઓ લેણદેણ સબધી ભારે દાવા અને ખૂન, ચોરી વગેરેનો ઇન્સાફ કરે છે (સ ૫) ડિસ્ટ્રિક્ટ જજના હાથ નીચે એ ખાતાના કયા કયા અધિકારી છે? જ સબજજ અને માજીસ્ટ્રેટ

વૈદીક ખાતુ—(સ ૧) વૈદિકખાતુ શુ કામ કરે છે? જ માદા માણસની માવજત કરે છે તથા તેમને દવા આપે છે (સ ૨) તાલુકામા વૈદક અધિકારી કોણ હોય છે? જ હોસ્પિતાલ આસિસ્ટટો (સ ૩) હોસ્પિતાલ આસિસ્ટટના હાથ નીચે કોણ હોય છે? જ કપાઉન્ડર (દવા આપનાર) (સ ૪) હોસ્પિતાલ આસિસ્ટટના ઉપરી કોણ અને તેઓ કયા રહે છે? જ સીવીલ સર્જન, તે જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમા રહે છે

જાહેર બાધ કામખાતુ—(સ ૧) જાહેર બાધકામ ખાતુ શુ શુ કામ કરે છે? જ સરકારી મકાનો, રસ્તા, પૂલો અને સડકો વગેરે બાધે છે, તેમજ સમરાવે છે (સ ૨) એ ખાતા તરફથી તાલુકમા કોણ હોય છે? જ ઓવરસીઅર (સ ૩) ઓવરસીઅરના ઉપરીને શુ કહે? જ એક્ઝિક્યુટિવ ઇજનેર

કેળવણી ખાતુ—(સ ૧) આસિસ્ટટ માસ્તરના ઉપરીને શુ કહે છે? જ મહેતાજી (સ ૨) નિશાળોની તપાસ રાખવા માટે જિલ્લામા કોણ છે? જ ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર (સ ૩)

ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેકટરને મદદ કરનાર કોણ? જ આસિ ડે એ ઇન્સ્પેકટરો અને તાલુકા માસ્તરો

મ્યુનિસિપલ ખાતુ—(સ ૧) મ્યુનિસિપાલીટી શુ શુ કામ કરે છે? જ રસ્તા સાફ રાખવાનુ, દીવાબત્તી સળગાવવાનુ, સડકો પર પાણી છાટવાનુ, લોકોની સુખાકારી સભાળવાનુ, શરૂઆતની કેળવણી આપવાનુ વગેરે (સ ૨) મ્યુનિસિપાલીટીનો ખરચ શાથી નભે છે? જ જકાત, બાજરૂવેરો, ઘરવેરો, નળવેરો, ગાડીવેરો વગેરેથી (સ ૩) મ્યુનિસિપાલીટી કયા ગામમા હોય અને કયા ગામમા ન હોય? જ પાચ હજાર કરતા વધારે માણસની વસ્તી હોય ત્યા મ્યુનિસિપાલીટી હોય અને એથી ઓછી વસ્તી હોય ત્યા ન હોય (સ ૪) મ્યુનિસિપાલીટીનો કારભાર કેની રીતે ચાલે છે? જ સરકાર તરફથી નિમાયલા અને પ્રજા તરફથી ચુટી કઢાયલા સભાસદોથી (સ ૫) એ સભાસદો શા નામથી ઓળખાય છે? જ કમિશનર (સ ૬) મ્યુનિસિપાલીટીમા સૌથી ઉપરી કોણ અને તેને મદદ કરવાને કોણ કોણ હોય છે? જ પ્રેસિડન્ટ અને તેને મદદ કરવાને કમિશનર, ચીફ ઓફિસર, સેક્રેટરી, ઇન્સ્પેકટરો ને કારકુનો વગેરે હોય છે

લોકલફડ ખાતુ—(સ ૧) લોકલફડ ખાતુ શુ શુ કામ કરે છે? જ કુવા, તળાવ, રસ્તા, વધારે બધાવવાનુ તથા સમરાવવાનુ અને કેળવણી આપવાનુ (સ ૨) લોકલફડ ખાતાનો ખરચ શેમાથી ચાલે છે? જ સરકાર જમીન ઉપર જે મહેસુલ લે છે, તે પર દર રૂપીએ સવા આનો લોકલફડનો વધારો લે છે તેમાથી ચાલે છે (સ ૩) લોકલફડનો વહીવટ કરનાર મડળને શુ કહે છે? જ લોકલબોર્ડ (સ ૪) લોકલફડનો હિસાબ રાખનાર અધિકારીને શું કહે છે? જ લોકલફડ કલાર્ક

પોસ્ટ ખાતુ—(સ ૧) પોસ્ટ ખાતુ શુ કામ કરે છે? જ કાગળો, બેગીઓ, પારસનો તથા પૈસા એક ગામથી બીજે ગામ લઈ જવા લાવવાનુ તથા પૈસા સાચવી તેનુ વ્યાજ આપવાનુ કામ કરે છે (સ ૨) પોસ્ટ આફિસના ઉપરીને શુ કહે છે, જ પોસ્ટ માસ્તર (સ ૩) પોસ્ટ માસ્તરને મદદ કરનાર કોણ કોણ હોય છે? કારકુન, સિપાઈ ટપાલી

પરચુરણ—ઉપર સિવાય તારખાતુ, જગલખાતુ, સરવૈખાતુ, એગ્રિકલચર ખાતુ, આબકારી ખાતુ, કસ્ટમ ખાતુ, નીમક ખાતુ, શીતળા ખાતુ, રજીસ્ટર ખાતુ વગેરે ઘણા ખાતા છે

વ્યાખ્યા

શેરી—સામસામી ઘરોની હાર હોય તે

મહોલ્લો—ઘણી શેરી મળીને થએલો ભાગ

પરૂં—શહેરનો પાછળથી વધેલો ભાગ

ગામ—નાના નાના ઘણા ઘરની વસ્તી હોય તે

કસ્બો—તાલુકાનુ સૌથી મોટુ ગામ જેના ૫૦૦૦ કરતા વધારે માણસની વસ્તી હોય તે

શહેર—સારાં મોટાં બજારો, છોબધ અને હારબધ ઘણા ઘરો હોય તે

તાલુકો—ઘણા ગામો મળીને થએલો ભાગ, જે મામલતદારના તાબામા હોય છે તે

જિલ્લો—કલેકટરના તાબાનો મુલક કે જેના ઘણા તાલુકા આવેલા હોય છે તે

બદર—નદી કે દરીઆ કાઠે આવેલુ શહેર કે જ્યાથી ઘણો માલ વહાણ મારફતે આવ જા થતો હોય તે

એજન્સિ—દેશી રાજાનો મુલક કે જે પોલિટિકલ એજટના તાબામા હોય છે તે

પોલિટિકલ એજન્ટ—દેશી રાજ્યપર દેખરેખ રાખનાર સરકારી અધિકારી

તળાવ—જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચ્ચે પાણી હોય તે

બેટ—જેની ચારે બાજુ પાણી ને વચ્ચે જમીન હોય તે

પહાડ—ઘણા ઉંચા, લાંબા, પહોળા ટેકરા મળી થયેલો ભાગ

નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરોવરમાથી નીકળી નીચાણ જગાપર થઇ મોટી નદી અથવા દરીઆને મળે છે તે

સમુદ્ર—ખારા પાણીનો ભાગ આગબોટ વગેરેનો માલ લાવવા લઇ જવાનો ધોરી રસ્તો નદીને મળવાનુ ઠેકાણુ

મીઠબંદર—મીઠુ પકવવાને મુકરર કરેલી જગ્યા

હવાખાવાનુ ઠેકાણુ—જ્યા ચોકખી કે ઠંડી હવા આવતી હોય તે

તીર્થસ્થળ—(જાત્રાના ઠેકાણા) પવિત્ર જગા કે જ્યા પુષ્કળ જાત્રાળુ આવતા હોય છે

પેદાશ—ગામમા કે શહેરમા કે જિલ્લામા થતો મુખ્ય પાક

નિકાસ—બીજે દેશ જતી ચીજો

આયાત (પરદેશથી આવતી ચીજો)—લોખંડ કામ, કાચ, કાપડ ઇમારતી લાકડા, ખાંડ કાગળ, દવા, દારૂ વગેરે

ડ્રિલ માટે આપેલી સૂચના પહેલી ચોપડીના અર્થમા જુઓ

ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ

દરેક રમત ૧૧ સુધી કરાવવી બારે ડમ્બેલ્સ પહેલા મૂકેલા હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવડાવવા

હેતુ—છાતી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો

રમત ૧૧) (૧) જમણો હાથ ઉંચે (૨) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મો તરફ લઈ ફેરવીને ઉંચો રાખવો

રમત ૧૨) (૧) ડાબો હાથ ઉંચો (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મો તરફથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો.

રમત ૧૩) (૧) જમણો હાથ ઉચો (૨) જમણો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો

રમત ૧૪) (૧) ડાબો હાથ ઉચો (૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો

રમત ૧૫) બેઉ હાથ ઉચા રાખવા (૧) જમણા હાથની મુઠ્ઠી મો તરફથી લઇ ફેરવી જમણો હાથ ઉચો રાખવો (૨) ડાબા હાથની મુઠ્ઠી મો તરફથી લઇ ફેરવીને ડાબો હાથ ઉચો રાખવો

રમત ૧૬) બેઉ હાથ ઉચા રાખવા (૧) જમણો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો (૨) ડાબો હાથ માથા પાછળથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો

રમત ૧૭) બેઉ હાથ ઉચા (૧) જમણો હાથ માથા ઉપરથી મો તરફથી લઇ ફેરવીને ઉચો રાખવો (૨) ડાબો હાથ માથા ઉપરથી મો તરફથી લઈ ફરવીને ઉંચો રાખવો

રમત ૧૮) (૧) બેઉ હાથ સામા લાબા મુઠ્ઠીઓ જમીન તરફ (૨) બેઉ હાથ બગલ આગળ લાવવા કોણીઓ પાછલી તરફ

રમત ૧૯) (૧) બેઉ હાથ સામા લાબા મુઠ્ઠીઓ જમીન તરફ (૨) બેઉ હાથ પાછળ લાબા મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ

રમત ૨૦) બેઉ પગ વચ્ચે એક ફુટનુ અતર રાખવુ (૧) બેઉ હાથ ઉંચા (૨) બેઉ હાથ પગના આગળા આગળ

પાઠવાર જોડાક્ષરો તથા અઘરા શબ્દો.

પરમેશ્વરે.	અસાડ.	ખદખદતો.	શિવશંકર.	ખેંચાતાણ.
કર્યું.	ધોએલા.	જકડી.	ચક્કરમાં.	સહીઅરો.
વટેમાર્ગુ.	વિખુટા	માડુ.	દોડાદોડ.	કટ્ટા.
ભક્તિ.	પિત્તળના.	હૂકમા.	ધૂમી રહ્યા.	નિંદે.
પૃથ્વી.	મિઠાઈ.	પિવાડતો.	ઉઠાડયો.	કલેશ.
ધર્મશાળા	લકકડ.	અભાગીઉ	ભૂલથાય.	રામચંદ્રજી.
હોશિયારી.	પુષ્કળ.	ગોધતો	દઢ.	દર્પણ.
વર્ણન	સુતરાઉ.	કૂદવું.	હુકીની.	શ્રીરામ.
ભ્રમર.	દ્રાક્ષ.	સમજાવ્યું.	મિત્ર	કૌશલ્યા.
પૂર્વે.	ટોળો.	ઊંઘ્યા.	અર્ધું.	ઊઠયો.
ઝગઝગાટ	નિશાન.	શિખામણ.	સ્વાદ.	ઇચ્છા.
ભક્ત	ઢીલા.	નિશાળ.	કુટુંબના.	ગભરાટમાં.
ધ્યાન	અથડાયું	મુદ્દલ	સોહામણી	ગણકાર્યું
શ્રાવણ	ભાગ્યશાળી	વિસ્મય	નુકસાન	સર્વે
વસ્ત્ર	વિધ્ય	ભાઈભાંડુ	પુતળા	વિચાર્યું
દિવાળી	પુત્ર.	ઢોંગ	ધાન્યથી	બ્રાહ્મણ
પોષ	ચૂંટી	યત્ન.	ચઢણી	વિદ્યાર્થી
સૂદ.	ચોટામાં	તૂટેલા.	પોતકીઆ	ચૂર્ણ
પખવાડીઆ	દિવસ	હિંમત	ફટયું	ધણિઆણી
તિથિઓ	ગધેડાનું	ભીડયો	ફૂટેલું	છોકરાછૈયાં
ચૈત્ર	મસ્તીમાં	છુટ્ટી	પસ્તાયો	ઈશ્વર
વૈશાખ	તમર	અજીતસિંહ	ઝુટવી	જન્મ

ભાગીતૂટી.	અર્ઘી.	ધગધગતા.	મૂજતો	
વિચાર્યું.	વાટમા	લગ્ન	સોભાગચંદ	
ગાર્ડ.	હડખાએલુ	પ્રેમ્ગ્થી	પહેર્યા	
સ્ટેશન.	શિખામણ.	ટાકણે.	બ્રાહ્મણ.	
સદેશો.	નિહાળ્યુ.	આપકર્મી.	દેશાવર.	
સોપ્યો.	ડર્યો.	બાપકર્મી.	સ્ત્રી.	
દુખ.	ઝૂલતા.	સોપ્યુ.	અર્ઘા.	
ગોઠવણ.	છૈયેછોકરે.	ઉદ્દેસીગ.	ઠનાએલા.	
ખડખડાટ.	પસેટકે.	ઓચાોતી.	અગુઠીઆ	
સિસોટીનો	ખૂબસુરત	ઠેકાણે	નિશાની.	
મિનિટ.	રૂપીઆ.	લશ્કર.	હુકડુ.	
દ્વારકે	ભૂખ્યો.	હિમત.	પુ ળો.	૪
હીચકા.	શીગડાનો.	પ્રાર્થના.	પ્રભુનો.	૨
હિચોળે	દોડતુ	તડગડુસ	મહિમા,	૧
ઢીમણુ	ખડખડાટ	દુશ્મન	જગપતિ	ટે
ઓઢો	અકટમાળી	દેડકો	સારજાવ્યા	ખ
નીમણુક	જિઅળ	કૂદકો	હિ ધુ	દે
ચીતરામણ	ભર્યા	તડકેસો	સરિતા	નિ
દીલગીરી	ગભરાટ	કૂદતુ	રળિઆમણી	સુ
ઢેકાઢળીઆ	પ્રાણી.	ચઢાઉ	સૂર્યનો	વા
મૂળમા	ચટાપટા	ભિખારીને	સ્હાય	ખ
દાટે	ડાલ	ઉતર્યુ	વનસ્પતિ	નિર
કિનારો	ભઠ્ઠીમા	ભૂલ્યો	નાળિએરી	ઇશ

બ	મુળીઆ	કુકકર	કુકરેકૂ
માવી	ઝીઝવો	શિઆળવાં	તણુપ
મક્ષરો	ચેરાઉ	ર ધાઇને	બચ્ચ
ભઠ્ઠા	ગડીઓ	હિસાબે	જાગ
વિષે	સુગ ધ	પૈસાદાર	નકકર
જન્મ	અત્તર	તત્કાળ	પ્રીતિ
છિદ્રો	દાડી	વાઘરી	શરત
તાંબુ	સાદડીઓ	ઓઢીને	ટટ્ટીઓ
પિત્તળના	ઝુ પડા	ધુણી	ઉપયોગી
ધ ધો	ગુચ્છો	બગાડયુ ,	બરદાસ
તાબાકુ ડી	સળ ગ	ઇચ્છા	ત્રીસ,
કથરોટ	અથાણુ	ઇ ડા	ભૂકેછે
પુષ્કળ	કૌવતવાળુ	રક્ષણ	વહા
સિક્કા	આળસુ	જ તુનો	અડીઅલ
ટ કશાળ	કોશ	હુન્નર	મહેનત
પૂછયુ	ધુસરી	મ કોડા	કહ્યાગરૂ
મેળવણીથી	અન્ન	ઉદ્યોગ	ટટ્ટુ
શિરોઇ	સ તોષ	ખાબોચીઉં	ખચ્ચર
કટાતુ	લટ્ટુ	ચીકટ	ધડ
ચળકાટ	ઉત્તમ	ભિજાતુ	હોઠ
સસ્તુ	ટાકણે	દાડીઓ	હડપચી
પાદડીનુ	ઝપાટો	ભિ જાઈ	શીગડાં
પાંદડીનુ	અગિઆર	ખેતરવાની	ઝાડ

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો૦ કૃત

બ્રિટિશ શાળા માટેની ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થો.

પુસ્તક ૧લાના	૦-૪-૦	પુસ્તક ૫માના	૦-૮-૦
પુસ્તક ૨જાના	૦-૫-૦	પુસ્કત ૬ઠ્ઠાના	૦-૯-૦
પુસ્તક ૩જાના	૦-૬-૦	પુસ્તક ૭માના	૦-૧૦-૦
પુસ્તક ૪થાના	૦-૭-૦		

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુકોના અર્થો

પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	છઠ્ઠીના અર્થ	૦-૯-૦
બીજીના ,,	૦-૪-૦	સાતમીના ,,	૦-૧૦૦
ત્રીજીના ,,	૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના ,,	૦-૪-૦
ચોથીના ,,	૦-૭-૬	કન્યા ૨જીના ,,	૦-૫-૦
પાચમીના ,,	૦-૮-૦	કન્યા ૩જીના ,,	૦-૭-૦

"ડિક્ટેશન શિક્ષક"

બાળપોથીનો	૦-૨-૦	ત્રીજીનો	૦-૩-૦
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦-૪-૦
બીજીનો	૦-૩-૦	પાચમીનો	૦-૪-૦

☞ દરેક ધોરણના "સુખગણિત શિક્ષક" તૈયાર છે ☜

અદ્યાપિ બહાર ન પડેલી એવી

તૈયાર છે. ☞ બીજા ધોરણની

સૃષ્ટિજ્ઞાનની પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના

છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-સુરત